

ลุ่มแม่น้ำโขง: จุดเชื่อมโยงเชิงผลประโยชน์ในอาเซียนกับ กรณีของประเทศไทย

Mekong Basin: ASEAN Integration and Regional Cooperation in A Case Study on Thailand's Connectedness

เกียรติชัย พงษ์พานิชย์¹

วันรับ: 12 ธันวาคม 2567 วันแก้ไข: 18 มกราคม 2568 ยอมรับ: 1 กุมภาพันธ์ 2568

บทคัดย่อ

แม่น้ำโขงซึ่งมีจุดกำเนิดมาแต่ที่ราบสูงของธิเบต ณ บัดนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการความร่วมมือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะกับบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียนที่ตั้งอยู่บนอาณาบริเวณแม่น้ำโขงแห่งนี้ประเด็นน่าสนใจก็คือบรรดาโครงการพัฒนาที่เป็นความร่วมมือของอาเซียน โดยเฉพาะก็คือโครงการพัฒนา “อนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงได้ดึงเอาประเทศนอกอาเซียนเข้าร่วมด้วย เช่น จีนและอินเดียที่กลายเป็นตัวการใหญ่ในโครงการต่างๆที่เสริมเพิ่มศักยภาพของการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาคและโดยเฉพาะประเทศไทยด้วยแล้วบรรดาโครงการต่างๆโดยเฉพาะโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งต่างไหลรวมเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่นั้นจะช่วยเป็นการเสริมศักยภาพของประเทศไทยให้สูงขึ้นและที่จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางของการขนถ่ายสินค้าของอาเซียนที่สำคัญต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความร่วมมือในโครงการบนภาคพื้นอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและค้นหาข้อเท็จจริงจากการศึกษาวิจัยของโครงการต่างๆที่บูรณาการความร่วมมือของภูมิภาคอาเซียนขึ้นนี้ผู้เขียนนำเสนอในรายงานผลของการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีหัวใจสำคัญของการติดต่อเชื่อมโยง (Connectedness) เป็นองค์ประกอบสำคัญในโครงการหลักในอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียนที่หลอมรวมสังคมของคนเกือบ 300 ล้านคนบนบริเวณแม่น้ำโขงแห่งนี้ ให้ดำรงชีวิตกับสายน้ำของแม่น้ำโขงอย่างกลมเกลียวและราบรื่นตลอดมาในหลายศตวรรษจนเมื่อแม่น้ำโขงตกอยู่ในสถานะการณ์สงครามเย็นนั่นเองแม่น้ำโขงปรับเปลี่ยนสภาพทั้งจากการร่วมผลประโยชน์มาสู่การแย่งชิงผลประโยชน์ในแม่น้ำในขณะเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากความพยายามในการสร้างเสริมโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงติดต่อเข้ามาในภูมิภาคมากขึ้น

¹ อาจารย์ประจำ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (ผู้ประพันธ์บทความ)

วิเคราะห์จากโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นโครงการที่เพิ่มเสริมเติมแต่งศักยภาพของโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคในลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมีนัยสำคัญมาก ในข้อสรุปของผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าบรรดาโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนไหลรวมเข้าสู่ประเทศไทย อันจะมีผลก่อประโยชน์แก่ประเทศไทยที่จะเสริมศักยภาพของไทย นำไปสู่การสร้างนโยบายการเป็นศูนย์กลางขนถ่ายสินค้าที่จะส่งผ่านและหรือส่งต่อเชื่อมโยงเข้าสู่ประเทศอาเซียนโดยรวมและโดยเฉพาะกับประเทศอาเซียนที่ตั้งอยู่ในภาคพื้นทะเล

คำสำคัญ: ความร่วมมือของประเทศบนอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง, อาเซียน, ประเทศไทย

Abstract

The Mekong River which originates from Tibet plateau has now signified integration and regional cooperation in Southeast Asia especially countries along the Mekong basin, Myanmar Lao Vietnam Thailand and Kampuchea. It is very interesting also to view all about programmes and projects through the "Greater Mekong Sub-region "(GMS) that also included few other countries outside ASEAN-major actors such as China and India. Taking into account of development dynamic of the region such inclusiveness of these major players have significantly support potential logistic hub in the region of Southeast Asia thus the output would sequentially in the long run complement Thailand as a logistic center of ASEAN.

In reviewing documents and research studies regarding programs and projects implemented in the Mekong basin and explored facts how the integration and regional cooperation in ASEAN are initiated, the author presented in this paper the important factors.

Contributed to all these programs are due to the globalization process which has its fundamental principle on "connectedness "as such Mekong River has for centuries socialized a way of living of almost 300 millions people on this basin. Up until the river was under the Cold War that changed the common living into a post-cold war conflict interest. However, the Mekong River is regaining on the initiative of various programs connecting each other countries in ASEAN eventually as regional cooperation. The author's analysis in particular

the project of GMS as a focal point of integration of which the impact outcome of all these cooperation would eventually complement Thailand's policy making on potential logistic center of ASEAN in the years to come.

Keywords: Greater Mekong Sub-region, ASEAN, Thailand

1. บทนำ

แม่น้ำแม่โขงเป็นแม่น้ำที่ไหลข้ามพรมแดนต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดได้ว่าเป็นแม่น้ำที่มีความยาวเป็นอันดับที่ 12 ของโลก และยาวเป็นที่สามของเอเชีย (Opendevelopmentmekong.net) แม่น้ำแม่โขงมีจุดกำเนิดในธิเบต ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ราบที่มีบริเวณใหญ่โตมาก จนได้รับการขนานนามว่าเป็น "หลังคาโลก" (The Roof of the world) ธิเบตตั้งอยู่บนแนวเขาหิมาลัยกับทะเลทรายทากลามากัน ครอบคลุมอาณาบริเวณถึง 2,500,000 ตารางกิโลเมตร จากจุดเริ่มต้นของแม่น้ำแม่โขงแห่งนี้มีความยาวประมาณได้ถึง 4,909 กิโลเมตร (3,050 ตารางไมล์) ซึ่งจากจุดเริ่มต้นของแม่น้ำแม่โขงที่ไหลเข้าสู่ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน แยกออกเป็นแม่น้ำสามสายคือ แม่น้ำหยางซี (The Yangtze River) แม่น้ำเหลือง (The Yellow River) และแม่น้ำโขง เฉพาะแม่น้ำแม่โขงแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ แม่น้ำโขงตอนบน (The Upper Mekong) ซึ่งแยกออกเป็นสามแม่น้ำดังกล่าวข้างต้น และส่วนของแม่น้ำโขงตอนล่าง (The Lower Mekong) ซึ่งแยกลงมาเรียกว่า "ลุ่มน้ำลานช้าง" (The Lanchang Basin) เป็นบริเวณแม่น้ำโขงไหลเชื่อมต่อประเทศจีนลงมาเชื่อมตั้งแต่ประเทศเมียนมา ลาว เวียดนาม ประเทศไทย และกัมพูชา แล้วปลายแม่น้ำโขงจึงไหลลงทะเล

จากเส้นทางแม่น้ำโขงตอนล่างในส่วนที่แม่น้ำแม่โขงที่ไหลออกจากจีนที่เป็นแม่น้ำโขงตอนบนจะไหลมาเชื่อมกับเขตชายแดนของเมียนมา และไหลลงมาอีกประมาณ 10 กิโลเมตร (6 ไมล์) ตามแนวชายแดนมาบรรจบจุดรวมของแม่น้ำแม่โขงของสามประเทศ คือ จีน เมียนมา และลาว และจากจุดรวมนี้ น้ำในแม่น้ำแม่โขงในลุ่มน้ำล้านช้างจุดนี้เองจะไหลลงมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในเขตแดนของเมียนมากับลาว ด้วยความยาวรวมประมาณ 100 กิโลเมตร (60 ไมล์) จนมาบรรจบกันตรงบริเวณชายแดนของสามประเทศ คือ เมียนมา ลาว และประเทศไทย และไหลรวมเข้ามาในแม่น้ำรวกของไทย (ซึ่งเชื่อมติดกับเขตของประเทศเมียนมา) จุดที่แม่น้ำโขงมาบรรจบกันทั้ง 3 ประเทศนี้ที่ได้ชื่อเรียกว่า "สามเหลี่ยมทองคำ" ซึ่งเป็นเขตอู่ข้าวอู่น้ำมากกว่าเป็นเขตที่มีการผลิตยาเสพติดส่งเข้าสู่หลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหลายประเทศนอกภูมิภาคแห่งนี้ออกไป

มุมมองของประเทศมหาอำนาจ โดยแอนโทนี บลิงเคน รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ได้ร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีของประเทศกลุ่มเพื่อนแม่น้ำโขง (Friends of the Mekong) เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2564 กล่าวว่าสหรัฐฯ สนับสนุนให้ประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหลายมีความโปร่งใส ธรรมาภิบาล และความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ตก

ได้กับประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อให้อนุภูมิภาคนี้อยู่รอด มั่นคง เปิดกว้าง และผ่านกรอบความร่วมมือหุ้นส่วนแม่โขง-สหรัฐฯ (Mekong-US Partnership) ซึ่งแสดงว่าอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงมีความสำคัญต่อความมั่นคงของกลุ่มอาเซียน ซึ่งความพยายามเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สำคัญยิ่ง ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเปี่ยมล้นด้วยศักยภาพ แต่ก็ยังต้องเผชิญกับความท้าทายมากเป็นประวัติการณ์จากสาธารณรัฐประชาชนจีนเช่นกัน โดยมีทั้งความท้าทายต่อความมั่นคงทางทรัพยากรน้ำ อันเป็นผลจากบรรดาเขื่อนขนาดใหญ่ที่ต้นน้ำ ความท้าทายต่อความมั่นคงทางกายภาพ อันเป็นผลจากเครือข่ายอาชญากรรมที่เชื่อมโยงกับเขตเศรษฐกิจพิเศษต่าง ๆ ความท้าทายต่ออำนาจอธิปไตย อันเป็นผลจากแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบและหนี้ที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนความท้าทายต่อสุขภาพและความยั่งยืน อันเป็นผลจากการลักลอบค้ายาเสพติด มนุษย์ สัตว์ป่าและไม้ ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น (U.S. Embassy & Consulate in Thailand, 2021)

มุมมองของจีน มองว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักของอนุภูมิภาคและร้อยละ 44 ของแม่น้ำไหลผ่านดินแดนของจีน การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงของจีนจึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ระดับน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางน้ำของประเทศปลายน้ำ โดยเฉพาะไทย กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งประเทศเหล่านี้มักแสดงความกังวลกับฝ่ายจีนและขอความร่วมมือให้จีนแบ่งปันข้อมูลน้ำอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการน้ำของประเทศปลายน้ำ ขณะที่ส่งเสริมให้มหาอำนาจอื่น ๆ เข้ามาปฏิสัมพันธ์และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในอนุภูมิภาค เพื่อลดการพึ่งพิงจีน โดยเฉพาะการส่งเสริมความร่วมมือภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyarwady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) และกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) ทั้งนี้ด้วยอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ทางการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกา กับจีน โดยสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่ประเด็นการบริหารจัดการน้ำของจีนในลุ่มแม่น้ำโขงในฐานะหนึ่งในประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ในการปฏิสัมพันธ์กับอนุภูมิภาค และได้โจมตีจีนในประเด็นดังกล่าวเพื่อบั่นทอนความน่าเชื่อถือของจีนในเวทีระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ประเทศมหาอำนาจขนาดกลาง เช่น อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และออสเตรเลีย ได้เข้ามาขยายบทบาทด้านเศรษฐกิจผ่านการลงทุนในสาขาต่าง ๆ รวมถึงพลังงานในอนุภูมิภาคมากขึ้น เช่น การลงทุนด้านโรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ โรงไฟฟ้าพลังงานลมและพลังงานหมุนเวียน (ธนิษฐา สุกกล้า, 2564, น.9-11)

ท่าทีของอาเซียนต่อการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในภาพรวมอาเซียนใช้ "Hedging strategy" ในการแข่งขันเชิงอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน แต่มีท่าทีแตกต่างกัน ดังนี้ (1) กลุ่มที่สนับสนุนสหรัฐอเมริกาย่างชัดเจนคือ เวียดนามและสิงคโปร์ (2) กลุ่มที่ระมัดระวังท่าทีเนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีน ได้แก่ กัมพูชา และ สปป. ลาว และ (3) กลุ่มที่วางสถานะเป็นกลางและพิจารณาตามผลประโยชน์แห่งชาติเฉพาะเรื่อง ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย บรูไน และเมียนมา ทั้งนี้การดำเนินยุทธศาสตร์ Free

and Open Indo-Pacific (FOIP) ของสหรัฐอเมริกา มีเป้าหมายเพื่อกลับมาเข้ามา มีบทบาทและรักษาผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และภูมิภาคเพื่อรับมือกับการขยายอิทธิพลของจีน โดยใน ค.ศ. 2021 สหรัฐอเมริกาและเวียดนามได้ยกระดับความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของอนุภูมิภาคให้อยู่ในระดับเทียบเท่ากับทะเลจีนใต้ โดยเวียดนามมองว่า ปัญหาในลุ่มแม่น้ำโขงไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะเวียดนามแต่เป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ของทั้งภูมิภาค และจะส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของการเป็นประชาคมอาเซียนด้วย นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกามองว่า BRI เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจต่อรองและผลักดันผลประโยชน์ของจีน โดยเฉพาะการลงทุนด้านพลังงาน ซึ่งสหรัฐอเมริกาแสดงความห่วงกังวลต่อการจัดตั้งบริษัทร่วมทุนระหว่างลาว ไฟฟ้า สปป. ลาว กับบริษัท China Southern Grid ภายใต้ชื่อ EDL-Transmission (EDL-T) เพื่อแก้ไขปัญหาสถานการณ์ทางการเงินและปัญหาหนี้ต่างประเทศของ สปป. ลาว โดยสหรัฐอเมริกา มองว่าโครงการความช่วยเหลือของจีนจะทำให้ประเทศผู้รับตกอยู่ภายใต้กับดักหนี้สิน และเสียเปรียบด้านอำนาจอธิปไตย และเมื่อวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 2021 สหรัฐอเมริกาและเวียดนามภายใต้กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกา (Mekong-U.S. Partnership: MUSP) ได้จัดการประชุมกลุ่ม Friends of Mekong (FOM) ภายใต้ FOM Policy Dialogue เป็นครั้งแรก ประกอบด้วยประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหภาพยุโรปเพื่อหารือเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนุภูมิภาคในมิติต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความเชื่อมโยง โดยเชิญประเทศบรูไน (ในฐานะประธานอาเซียน) และอินเดียเข้าร่วมด้วย ซึ่งการประชุมได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนในอนุภูมิภาคด้วย

มุมมองของอินเดีย มีความต้องการพลังงานไฟฟ้าจำนวนมาก และมีการนำเข้าไฟฟ้าจากภูฏานประมาณ 1,200 เมกะวัตต์ต่อปี หากอินเดียสามารถอาศัยโครงการ APG เพื่อเชื่อมโยงสายส่งไฟฟ้าให้ครอบคลุม ทั้งอนุภูมิภาคและอาเซียนได้สำเร็จ จะทำให้อินเดียเชื่อมต่อเครือข่ายพลังงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านเมียนมา เพื่อนำเข้าไฟฟ้าจากอนุภูมิภาคได้ นอกจากนี้ อินเดียอยู่ระหว่างการปรับปรุงการเชื่อมต่อด้านพลังงานกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เนปาล และบังกลาเทศ รวมถึงภูมิภาคเอเชียใต้ผ่านความร่วมมือด้านพลังงานภายใต้ กลไกความร่วมมือของสมาคมความร่วมมือแห่งภูมิภาคเอเชียใต้ (South Asian Association for Regional Cooperation: SAARC) ด้วย

มุมมองของญี่ปุ่น เป็นมหาอำนาจที่มีบทบาทในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมายาวนาน และเป็น “ผู้เล่นที่มาก่อน (First comer)” ประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ โดยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอนุภูมิภาค ให้เจริญรุ่งเรือง ผ่านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความเชื่อมโยงทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคีผ่านกรอบความร่วมมือ GMS และกรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-ญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation) โดยมี Japan International Cooperation Agency (JICA) Japan Bank for International Cooperation (JBIC) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asia Development Bank: ADB)

เป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา และแหล่งเงินทุน โดยญี่ปุ่นอยู่ระหว่างการดำเนินหลายโครงการทางด้านพลังงานในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงเพื่อส่งเสริมความเชื่อมโยงทางกายภาพ เช่น (1) โครงการในไทยเพื่อส่งเสริมจ่ายกระแสไฟฟ้าและพลังงานข้ามพรมแดน (2) โครงการในเมียนมาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการจ่ายไฟและระบบผลิตไฟฟ้าที่เสถียร (3) โครงการในกัมพูชา เพื่อพัฒนาขยายระบบสายส่งและสถานีไฟฟ้าย่อย และ (4) โครงการใน สปป. ลาว เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ในภาคการผลิตไฟฟ้าผ่านการให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค (Greater Mekong Subregion, 2020)

ดังนั้นคำถามสำคัญของงานวิจัยนี้ จุดแห่งความร่วมมือและการแข่งขัน ผลประโยชน์ต่างๆของแต่ละประเทศที่ตั้งอยู่บนกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ มีการสร้างเชื่อมโยง (Connectivity) มีการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) และ มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) ในเรื่องใดบ้าง เพราะอะไรทำไม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทจุดริเริ่มของความร่วมมือของประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง
2. เพื่อวิเคราะห์จุดเชื่อมโยงเชิงผลประโยชน์ร่วมของประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program : GMS Program) ชวาระบุและดำเนินการโครงการที่มีความสำคัญของอนุภูมิภาคในหลากหลายสาขา โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank, 2015) หรือ เอดีบี และหุ้นส่วนการพัฒนาต่างๆ เพื่อสร้างอนุภูมิภาคที่บูรณาการเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความโปร่งใส และความมั่นคงตามวิสัยทัศน์ แผนงาน GMS ได้กำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกัน 3 ด้าน ดังนี้

สร้างความเชื่อมโยง (Connectivity) ระหว่างกันให้มากขึ้นผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่ยั่งยืนและยกระดับโครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่งให้เป็นแนวพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridors)

เสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) ผ่านการอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายผู้คนและสินค้าข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมบูรณาการของตลาด กระบวนการผลิต และห่วงโซ่มูลค่า

สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) ผ่านโครงการและแผนงานที่ตอบสนองต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อม

4.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ของภาครัฐและภาคเอกชน บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อออนไลน์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย Asian Development Bank Report, 2015; Eyler & Weatherby, 2020; Greater Mekong Subregion, 2020 ;U.S. Energy Information Administration (2020), U.S. Embassy & Consulate in Thailand, 2021; ธนิชฐา สุกกล้า (2564), เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (2559, 2558) นอกจากนี้ยังใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Research) โดยผู้วิจัยเข้าเข้าร่วมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการชุดต่างๆ ของกระทรวงต่างประเทศ และรัฐสภา ประเด็นเกี่ยวกับอาเซียนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในช่วงต่างๆที่ผ่านมาได้นำข้อมูลดังกล่าวนี้มาประมวลวิเคราะห์ และสังเคราะห์ สรุปผลการวิจัยตามกรอบการวิจัยข้างต้น

5.บริบทจุดริเริ่มของความร่วมมือของประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

มีสองประเด็นพิจารณา คือ บริบทของการใช้น้ำและบริบทสงครามและสันติภาพในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง ดังนี้

5.1 บริบทของการใช้น้ำของประเทศที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำโขง

ได้มีการสำรวจการมีส่วนร่วมในแม่น้ำโขงที่แต่ละประเทศมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ประเทศจีนซึ่งตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำโขงนั้นในบริเวณน้ำที่ไหลจากแม่น้ำโขง เป็นอัตราร้อยละ 16 มีที่ตั้งอยู่บนบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงร้อยละ 21

ประเทศเมียนมา : มีส่วนร่วมของน้ำในแม่น้ำโขงน้อยที่สุด คือ มีน้ำไหลผ่านเพียงร้อยละ 2 เมียนมาตั้งอยู่บนเขตบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น

ประเทศลาว : มีส่วนร่วมเขตแม่น้ำโขงใหญ่ที่สุด คือ มีน้ำไหลออกจากแม่น้ำโขงถึงร้อยละ 35 ลาวตั้งอยู่บนเขตบริเวณแม่น้ำโขงถึงร้อยละ 25

ประเทศไทย : มีน้ำจากแม่น้ำโขงไหลผ่านร้อยละ 18 และมีที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำแม่น้ำโขงร้อยละ 23

ประเทศกัมพูชา : มีบริเวณน้ำไหลจากแม่น้ำโขงร้อยละ 18 และมีที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำแม่น้ำโขงร้อยละ 20

ประเทศเวียดนาม : มีบริเวณน้ำไหลจากแม่น้ำโขงร้อยละ 11 และมีที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำ แม่น้ำโขงร้อยละ 8

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของน้ำในแม่น้ำโขง

ประเทศ	จีน	เมียนมา	ลาว	ไทย	กัมพูชา	เวียดนาม	รวม
บริเวณลุ่มน้ำ (Km ²)	165,000	24,000	202,000	184,000	155,000	65,000	795,000
ร้อยละของ บริเวณน้ำไหล	21	3	25	23	20	8	100
ปริมาณน้ำไหล	16	2	35	18	18	11	100

ที่มา : Mekong River Commission, 2005

จากสัดส่วนที่แต่ละประเทศบนลุ่มแม่น้ำโขงดังที่แสดงไว้ข้างต้นทำให้เห็นลักษณะเด่นสำคัญหนึ่งในทางภูมิรัฐศาสตร์ คือ การมีแหล่งพลังงานน้ำ (Hydro Power) ดังจะเห็นได้จากภาพแผนที่แสดงไว้ข้างล่างนี้ นับเป็นจุดแข็งเชิงผลประโยชน์และสร้างความเป็นกังวลประเด็นหนึ่งในกรณีลุ่มน้ำแม่โขงแห่งนี้

แม่น้ำแม่โขงแห่งนี้ เป็นแม่น้ำในเขตมรสุมที่มีฝนตกชุกตามฤดูกาลหล่อเลี้ยงน้ำในแม่น้ำโขงตลอดเวลา ทำให้แม่น้ำแม่โขงอุดมด้วยทรัพยากรต่างๆมากมายจากในน้ำ ทางด้านบนของแม่น้ำแม่โขงเป็นบริเวณที่เป็นภูเขาและป่าไม้อยู่มาก การดำรงชีวิตที่อยู่กันตามธรรมชาติ ในขณะที่บริเวณของแม่น้ำแม่โขงตอนล่างเป็นที่ราบส่วนใหญ่ที่มีประชากรจำนวนมากอยู่อาศัยตามบริเวณริมแม่น้ำแม่โขง ดำรงชีวิตตามธรรมชาติ อยู่กับทรัพยากรในแม่น้ำแม่โขงด้วยดีตลอดมา ในแม่น้ำโขงที่ยาวเหยียดนี้ ประมาณว่ามีพืชขนาดใหญ่ต่างๆขึ้นงอกงามถึงประมาณ 20,000 กว่าชนิด มีสัตว์ประเภทต่างๆอีกประมาณถึง 430 ชนิด นกชนิดต่างๆอีก 800 ชนิด และยังมีสัตว์หรือพืชที่เกิดในน้ำอีกถึง 850 ชนิด

สภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ในบริเวณลุ่มน้ำโขง กลายเป็นทั้งจุดเชื่อมโยงและจุดของการแย่งชิงผลประโยชน์แม่น้ำโขงของบรรดาประเทศที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำโขงแห่งนี้ นอกจากการแย่งชิงผลประโยชน์กันเองของประเทศอาเซียนที่ตั้งอยู่บนลุ่มน้ำโขงแห่งนี้แล้ว ยังเป็นการแย่งชิงผลประโยชน์จากแม่น้ำโขงกับประเทศอื่นอีกด้วย ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ การที่อินเดียเริ่มขับเคลื่อนนโยบายของตนเชื่อมโยงเข้ามาในบริเวณลุ่มน้ำโขงแห่งนี้อีกด้วย เท่ากับเป็นการขยายความร่วมมือให้ขยายกว้างออกไปเชื่อมต่อมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยิ่งขึ้นและนั่นย่อมคาดการณ์ได้ว่าการปะทะสังสรรและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะเป็นได้ทั้งในความร่วมมือบูรณาการต่อกัน และอาจขัดแย้งแย่งชิงผลประโยชน์ต่อกันได้

5.2 บริบทสงครามและสันติภาพในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำแม่โขง

แม้ประวัติศาสตร์การดำรงชีวิตร่วมกันของผู้คนบนลุ่มน้ำโขงจะเป็นไปในลักษณะเอื้ออารีต่อกัน ประนีประนอม และประสานประโยชน์ร่วมกัน ฯลฯ หลายทศวรรษที่ผ่านมาจนเข้าสู่ยุคของการทำสงครามและสันติภาพ ความขัดแย้งและความร่วมมือ

ประวัติศาสตร์ยังคงเป็นสิ่งที่ไม่สื่มนกันก็คือว่า บรรดาประกาศที่ตั้งอยู่บนภาคพื้นแผ่นดินของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ล้วนเคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกมาก่อนแล้วด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากประเทศไทยที่ยังไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติใดมาก่อน จนเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้วนั้น การเมืองโลกกลับพลิกผันเข้าสู่ยุคสงครามเย็นต่อมา ทั้งในยุโรปและในเอเชีย โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศที่ตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ เช่น กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนามนั้น ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษกับฝรั่งเศส มาแต่ก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่สองดังที่ทราบกันแล้ว แต่เมื่อเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงแล้ว เจ้าอาณานิคมเดิมของประเทศเหล่านี้ ซึ่งเป็นฝ่ายชนะสงคราม ยังย้อนกลับมายึดประเทศเหล่านี้กลับคืนไปเป็นอาณานิคมของตนอย่างเดิมอีก ทำให้ประเทศเหล่านี้ดิ้นรนต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชและอิสรภาพของประเทศเป็นกลับมาของตน ช่วงเวลาของการต่อสู้ปลดแอกของขบวนการชาตินิยมในประเทศอาณานิคมเหล่านี้เอง คือส่วนหนึ่งที่นำมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในภาคส่วนที่เรียกว่า เขตแดนอินโดจีนนั่นเอง ก้าวเข้าสู่ยุค สงครามเย็น ดังจะเห็นได้ว่า ยุคของสงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในภาคส่วนของอินโดจีนล้วนเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำโขงภาคพื้นแห่งนี้ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2558, น. 104-144) ดังสรุปสงครามอินโดจีนทั้งสามครั้งให้เห็นโดยย่อข้างล่างนี้

1. สงครามอินโดจีนครั้งแรก ค.ศ. 1945-1954

เป็นสงครามต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมเพื่อปลดแอกออกมาเป็นอิสรภาพ นำโดยกองกำลังคอมมิวนิสต์ชาตินิยมเวียดนาม ทำสงครามต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งจบลงด้วยข้อตกลงสนธิสัญญากรุงเจนีวา ค.ศ. 1954 (The 1954 Geneva Accord) ซึ่งนำไปสู่การแบ่งเวียดนามออกเป็นสองส่วนด้วยกัน

2. สงครามอินโดจีนครั้งที่สอง ค.ศ. 1961-1975

เกิดสงครามภาคพื้นดินในเวียดนามใต้ และสงครามทางอากาศสู้กับฝ่ายเวียดนามเหนือ จนขยายตัวทำสงครามเข้าไปในลาวกับกัมพูชา ฝ่ายสหรัฐเข้าทำการต่อสู้รบเพื่อต่อต้านการรวมเวียดนามเพื่อไม่ให้กลับเข้าไปอยู่ในการครอบครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งนับว่าเป็นยุทธศาสตร์ของฝ่ายอเมริกันในการใช้การปิดล้อมการแพร่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ สงครามที่อเมริกันเข้าร่วมด้วยนี้สิ้นสุดลงตามข้อตกลงสันติภาพกรุงปารีสในปี ค.ศ. 1973 (The 1973 US-DRV: Paris Peace Agreement) ซึ่งสงครามอินโดจีนครั้งนี้จบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามใต้ในลาวและในกัมพูชาในปี ค.ศ. 1975

5.3 สงครามอินโดจีนครั้งที่สาม ค.ศ. 1978-1991

กลุ่มชาตินิยมเขมร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอาเซียน จีนและสหรัฐต่างต่อต้านเวียดนามที่ไม่ยึดครองกัมพูชาในสงครามอินโดจีนครั้งที่สอง เมื่อ ค.ศ. 1978 ซึ่งนำไปสู่จุดจบการทำสงครามในสงครามอินโดจีนครั้งที่สาม โดยข้อตกลงสันติภาพอย่างครอบคลุมกว้างขวางในปี ค.ศ. 1991 โดยให้มีการจัดตั้งคณะผู้เปลี่ยนถ่ายอำนาจในกัมพูชาขึ้น ภายใต้การจัดการขององค์การสหประชาชาติ (The United Nations transitional authority in Cambodia : UNTA)

ในสงครามอินโดจีนทั้งสามครั้งนี้เอง ประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงในบริเวณที่เรียกว่าอินโดจีนที่มีสามประเทศตั้งอยู่ คือ กัมพูชา ลาว และเวียดนาม ล้วนได้รับผลกระทบจากสงครามทั้งสามครั้งมากที่สุด ซึ่งแม้ว่าประสบชัยชนะในการสู้รบ และกลับไปฟื้นฟูประเทศด้วยนโยบายใหม่ในแนวทางสังคมนิยม ตามแบบอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากสหภาพรัสเซีย ลาวประกาศใช้นโยบาย “กลไกเศรษฐกิจใหม่” (New Economic Mechanism)

ในปี ค.ศ. 1986 และก็เช่นเดียวกันกับเวียดนามในปี ค.ศ. 1986 นั้นเอง ที่ประกาศนโยบาย “โดยมัย” (The Daimio policy) เพื่อปฏิรูปประเทศหลังการต่อสู้ปลดแอกตนเองให้หลุดพ้นจากอาณานิคมตะวันตก และสามารถรวมเวียดนามใต้เข้ามารวมกับเวียดนามเหนือเป็นประเทศหนึ่งเดียวกันในปี ค.ศ. 1975 นโยบายโดยมัยของเวียดนามก็มีลักษณะเช่นเดียวกับของลาว ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่รวมศูนย์ไว้ส่วนกลางและค่อนข้างไปในทางเปิดประเทศ การปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าวนี้ เป็นส่วนหนึ่งจากสถานการณ์ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและการฟื้นฟูหลังสงครามของกลุ่มประเทศที่อยู่ภายใต้การครอบครองของสหภาพสังคมนิยมสหภาพโซเวียตที่เข้าสู่จรัลล่มสลายมากขึ้น อันมีผลส่วนหนึ่งของการสงครามสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถานในช่วง 1979-1989 ไม่บรรลุเป้าหมายนั้นด้วยการปฏิวัติที่ล้มเหลวต่อกอร์บาเชฟ นั่นด้วยที่นำมาซึ่งการล่มสลายของจักรวรรดิสังคมนิยมสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991

การปรับเปลี่ยนนโยบายของทั้งลาวและเวียดนามนี้เอง บ่งชี้ถึงความร่วมมือพัฒนาต่อกันมากขึ้น แม้ว่าในขณะนั้นกัมพูชาเองยังมีปัญหาการต่อสู้รบอยู่ในประเทศก็ตาม แต่พัฒนาการของเหตุการณ์ทางการเมืองหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1989 แล้วนั้น แนวโน้มในแนวความคิดภูมิภาคนิยมมีมากขึ้นต่อการรวมตัวและร่วมมือต่อกัน ด้วยเห็นได้ว่าองค์การสมาคมความร่วมมือของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1967 นั้น ในที่สุดแล้วก็สามารถรวมประเทศต่างๆตามลุ่มแม่น้ำโขงนี้ รวมเข้ามาเป็นประเทศอาเซียน 10 ในปี ค.ศ. 1999 นั้นเอง

5.4 จุดเริ่มต้นและแนวคิดในการพัฒนาอาณานิคมแม่น้ำโขง

ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นใน ค.ศ. 1989 แล้วนั้น นับแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา จะเห็นพัฒนาการด้านนโยบายที่มีความร่วมมือกันมากขึ้นในกลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำโขงและกับจีนซึ่งล้วนตั้งอยู่บนบริเวณแม่น้ำโขงด้วยกัน จากนั้นโครงการพัฒนาร่วมกันที่เกิดขึ้นบนแม่น้ำโขงนี้ ยังมีอินเดียซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนบริเวณแม่น้ำโขงเข้ามารวมกันโครงการต่างๆของแม่น้ำโขงนี้อีกด้วย เขตลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งขาดการฟื้นฟูและไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจังมานาน เมื่อภูมิภาคนี้สงบสันติหลังสงครามจึงสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจขึ้นใหม่ที่นานาชาติได้ให้ความสนใจต่อการพัฒนาอาณานิคมแม่น้ำโขงอย่างจริงจัง นับแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ก็คือ เพื่อสร้างหลักประกันให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน และเกิดความมั่นคงในภูมิภาค เป็นความพยายามอันแน่วแน่ของประเทศลุ่มแม่น้ำโขงที่จะร่วมมือกัน ทั้งที่มีความแตกต่างกันทางการเมือง และกับการเผชิญชะตากรรมอันเกิดจากความขัดแย้งที่มีต่อกัน

จุดน่าสนใจเป็นจุดริเริ่มโครงการต่างๆในการพัฒนาลุ่มแม่โขงให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ มีมาก่อนจากการสนับสนุนขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1957 แล้ว เพื่อที่จะสร้างรูปแบบเชิงสถาบัน เพื่อการวางแผนอย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกด้านในการพัฒนาแม่น้ำโขง โดยการสนับสนุนขององค์การสหประชาชาตินี้เอง ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานในการทำการตรวจสอบบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (The committee for coordination of Investigations on the lower Mekong river basin) ในปี ค.ศ. 1957 นั้น โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วย ประเทศลาว กัมพูชา ไทย และเวียดนาม

ในปี ค.ศ.1977 สถานการณ์การเมืองในกัมพูชายังยาก ซับซ้อนและเกิดการสู้รบในระหว่างสงครามอินโดจีนครั้งที่สาม ทำให้กัมพูชาถอนตัวออกจากการการคณะนี้ จึงต้องแต่งตั้งกรรมการชั่วคราวของแม่น้ำโขงขึ้น โดยมีเพียงลาว ประเทศไทย เวียดนาม สามประเทศเป็นคณะกรรมการ แต่อย่างไรก็ตามต่อมาในวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1995 ทั้งกัมพูชา ลาว ไทย และเวียดนามก็ได้ลงนามเซ็นต์สัญญาความร่วมมือการพัฒนาอย่างยั่งยืนในกลุ่มแม่น้ำโขง (Cooperation for sustainable development of the Mekong river basin) ซึ่งก็มีการลงนามข้อตกลงกันที่จังหวัดเชียงรายของประเทศไทยนั่นเอง ได้ทำข้อตกลงโดยให้จัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือการพัฒนาอย่างยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขงโดยให้มี “สำนักงานเลขาธิการ” อยู่ที่กรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว เพื่อให้เป็นสำนักงานบริหารของคณะกรรมการในปีเดียวกันนั่นเอง

แม่น้ำแม่โขงได้รับความสนใจที่จะต้องพัฒนาร่วมกันระหว่างประเทศกลุ่มแม่น้ำโขง แม้ ในขณะที่ประเทศเหล่านี้จะยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียนก็ตาม แต่หลังจากที่ได้มีการตั้งคณะกรรมการความร่วมมือการพัฒนาอย่างยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขงจากการสนับสนุนขององค์การสหประชาชาติแล้วในปี ค.ศ. 1992 นั้นเอง ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) ได้ให้ความสนับสนุน ริเริ่มโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ซึ่งมี 6 ประเทศเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีน

ความร่วมมือในส่วนของการใช้ประโยชน์จากลำนํ้าในลุ่มน้ำแม่โขงนี้ ยังมีที่มาจากนานาประเทศอีกด้วยที่ในปี ค.ศ. 1997 ต่อมานั้น สมาชิกขององค์การสหประชาชาติร่วมกันลงนามในข้อตกลงของสหประชาชาติในการห้ามใช้การคมนาคมทางน้ำระหว่างประเทศ (Un Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Water Courses) สนธิสัญญาดังกล่าวนี้นี้ จัดได้ว่าเป็นเครื่องมือกำกับกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากน้ำ ซึ่งแต่ละที่มีผลกระทบการใช้ในแม่น้ำโขงในบรรดาประเทศต่างๆที่ตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำโขงนี้ด้วย โดยให้คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากการคมนาคมทางน้ำที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศอื่นๆด้วยที่จะต้องได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายๆด้าน เช่น ขนาดของประชากร และการใช้น้ำด้านต่างๆด้วยในขณะเดียวกัน

5.5 โครงการต่างๆที่มีบูรณาการและดำเนินการในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง

ประเด็นที่น่าสนใจในวิวัฒนาการของโลกที่เป็นไปทั้งในทางบวกและในทางลบนั้น เป็นวิวัฒนาการอันเกิดจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) นี้เอง ที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงติดต่อ (Connectedness) ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้น เห็นมาได้จากการเชื่อมโยงภาคพื้นดิน เช่น เส้นทางสายไหม สงครามครูเสด และการขยายอาณาจักรมองโกล เป็นต้น หรือการเชื่อมโยงทางภาคพื้นทะเล เช่น การเดินทางสำรวจโลกในศตวรรษที่ 15 เป็นต้น ความเชื่อมโยงเหล่านี้เองเป็นไปในทางบวก เช่น การสร้างไมตรี ทำมาค้าขายระหว่างกัน และหรืออาจเป็นไปในทางลบที่นำมาซึ่งการล่าอาณานิคมของการสร้างความเป็นจักรวรรดินิยมต่อมา

ความเชื่อมโยงเช่นว่านี้ เห็นได้ชัดเช่นกันกับกรณีของแม่น้ำแม่โขง ที่เราจะเห็นว่า สายน้ำของแม่น้ำแม่โขงนี้เองที่เชื่อมโยงประเทศต่างๆบนลุ่มแม่น้ำโขง บูรณาการเข้ามาในหลายโครงการร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดข้อตกลงและสนธิสัญญาในลักษณะของการสร้างบูรณาการร่วมกันเป็นพันธกิจของชุมชนนานาชาติต่ออาณานิคมบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่โขง แนวความคิดที่สร้างพันธกิจต่อปฏิบัติการใดในแม่น้ำโขงนี้เอง นำมาซึ่งโครงการต่างๆที่มีลักษณะบูรณาการต่อกันในหลายๆลักษณะด้วยกัน เราอาจสรุปลักษณะของโครงการความร่วมมือต่างๆในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงออกได้เป็นสองลักษณะด้วยกัน

1) คือ ลักษณะของความร่วมมือต่อกันโดยมีสายน้ำของแม่น้ำโขงเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนบริเวณแม่น้ำโขง อันได้แก่ จีน เวียดนาม ไทย ประเทศลาว และกัมพูชา เช่น โครงการพัฒนาอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง เป็นต้น

2) คือ ลักษณะของความร่วมมือต่อกันเฉพาะประเทศสมาชิกอาเซียนบนลุ่มแม่น้ำโขง เช่น โครงการที่บูรณาการต่อกันในการพัฒนาร่วมกันของห้าประเทศอาเซียน

3) คือ ลักษณะของความร่วมมือของอาเซียนกับประเทศนอกอาเซียน เสริมให้กับความร่วมมือพัฒนาร่วมกัน เสริมให้กับการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง เช่น โครงการแม่โขง-คงคา หรือโครงการความร่วมมือพัฒนาของประเทศรอบอ่าวเบงกอล เป็นต้น

5.6 โครงการต่างๆที่ริเริ่มดำเนินการในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง มีดังนี้

1) โครงการอนุภูมิภาคในอาณานิคมมาหนที่แม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-Region = GMS) โครงการนี้ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1992 จากความตกลงร่วมกันระหว่าง กัมพูชา ลาว จีน เวียดนาม และประเทศไทย เพื่อขยายความสัมพันธ์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งภายหลังข้อตกลงนี้แล้ว ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้เป็นองค์กรกลางในการประสานงาน ส่งเสริม และให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการด้านการวางแผนยุทธศาสตร์และให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ การประชุมระดับรัฐมนตรีอาเซียนครั้งที่สิบ ได้มีการทำความตกลงแผนยุทธศาสตร์พัฒนาบริเวณมาหนที่แม่น้ำโขงภายใน 10 ปี เรียกว่า “หกเหลี่ยมความเติบโตทางเศรษฐกิจ

(Growth Hexagonan) ซึ่งจะมีการดำเนินการต่างๆในเรื่อง การคมนาคมขนส่ง พลังงาน คมนาคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ การค้า การลงทุนท่องเที่ยว และการลงทุนภาคเอกชนและการเกษตร ใน ปลายปี ค.ศ. 2008 มีการลงทุนถึง 6.8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในโครงการก่อสร้าง พื้นฐานถึง 26 โครงการด้วยกัน โดยให้ความสำคัญเร่งด่วนในการสร้างถนน สะพาน เพื่อเชื่อมแต่ละประเทศให้เกิดเครือข่ายคมนาคมการขนส่งร่วมกัน (เกียรติชัย พงษ์ พาณิชย์, 2559, น.165-189)

2) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี – เจ้าพระยา - แม่โขง (Ayeyarwadee - Chao Phraya- Mekong = ACMECS) ริเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1993 เป็นโครงการเพื่อสร้างความสมดุลของการพัฒนาระหว่าง 5 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรุ่งเรือง อย่างยั่งยืนในระดับอนุภูมิภาคแห่งนี้ โครงการนี้จัดได้ว่าเป็นโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจต่างประเทศในแนวทาง “Thailand Plus” แต่เดิมที่ฝ่ายไทย กำหนดขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 ซึ่งฝ่ายไทยริเริ่มโครงการร่วมกับจีน ลาว และเมียน มาใน “แผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจสี่ฝ่าย” (Quadrangle Economic Cooperation Plan) ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “สี่เหลี่ยมทองคำ” ACMECS นี้ มีการ ประชุมครั้งแรกระหว่างกัมพูชา ลาว เมียนมา และประเทศไทย ในวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 2003 ที่เมืองพุกาม ในเมียนมา ซึ่งทั้งสี่ผู้นำตกลงและออก “แถลงการณ์พุกาม” (Bagan declaration) ยืนยันพันธกิจความร่วมมือต่อกัน ในอันที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วนร่วมกัน

โครงการยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี – เจ้าพระยา – แม่โขงนี้ทำความตกลงความร่วมมือในเรื่องอันเป็นความเร่งด่วน 5 เรื่องด้วยกัน คือ 1) การอำนวยความสะดวกในการค้าการลงทุน 2) ความร่วมมือด้านการเกษตรและ อุตสาหกรรม 3) ความเชื่อมต่อด้านการขนส่ง 4) ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว และ 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในการประชุมสุดยอดครั้งที่สองและ ครั้งที่สามของ โครงการ ACMECS นั้น ประเทศสมาชิกในโครงการนี้ได้ให้ความเห็นชอบโครงการ ความร่วมมือใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก เพราะฉะนั้นขอบข่ายความร่วมมือของโครงการ ACMECS นี้จึงเพิ่มโครงการเป็น 6) ความร่วมมือด้านการสาธารณสุข 7) การร่วมมือ ด้านอุตสาหกรรมและพลังงาน 8) ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม

ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 8 ของ ACMECS ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน ประเทศสมาชิกได้ตกลงยอมรับ “ACMECS Masterplan 2019-2023” โดยดำเนินการตามเป้าหมายหลักสามประการ คือ

(1) Seamless ACMECS: ส่งเสริมความเชื่อมโยงอย่างราบรื่น ไร้รอยตะเข็บในการเชื่อมต่อด้านการคมนาคมขนส่งในกรอบพหุภาคี

(2) Synchronized ACMECS: ขยายความเชื่อมโยงด้าน Software เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ความร่วมมือด้านการลงทุน การอุตสาหกรรม และด้านการเงิน

(3) Smart and Sustainable ACMECS: ส่งเสริม และ พัฒนาการสร้างทุนมนุษย์ให้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่ง โดยจะต้องดำรงไว้ซึ่งโครงการความร่วมมือต่างๆของ ACMECS ที่ตกลงทำร่วมกันไว้

3) โครงการความร่วมมือ กัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม (Cambodia-Lao-Myanmar- Vietnam=CLMV) โครงการนี้เกิดจากการประชุมสุดยอดของผู้นำกัมพูชา ลาว เมียนมา และ เวียดนามในปี ค.ศ. 2004 และตกลงที่จะจัดให้มีการประชุมอย่างไม่เป็นทางการนอกรอบในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในปี ค.ศ. 2005 เพื่อจัดให้มีแผนปฏิบัติการของกัมพูชา ลาว เมียนมา และเวียดนาม (CLMV) เพื่อขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ ต่อมา ในการประชุมสุดยอดครั้งที่สามในปี ค.ศ. 2006 ก็ได้กำหนด กลไกร่วมกันทางด้านความร่วมมือ และการประสานงาน เป้าหมายของความร่วมมือนี้ ก็เพื่อช่วยลดช่องว่าง ของการพัฒนาของทั้งสี่ประเทศให้แคบลง และ ดึงเข้ามาเป็นคู่ร่วมพัฒนาในอาเซียนให้มากขึ้น (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559,น.210)

4) สามเหลี่ยมพัฒนาระหว่าง กัมพูชา ลาว เวียดนาม (Cambodia, Lao, Vietnam Development Triangle) โครงการนี้จัดเป็นโครงการระดับย่อยในโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยได้รับความช่วยเหลือ โดยตรงผ่าน Overseas Development Agency ของญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศคู่ร่วมเจรจาทางยุทธศาสตร์กับอาเซียนที่สำคัญมากที่สุดของโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้ให้ความช่วยเหลือในโครงการของ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนี้แล้วถึง 1.5 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ. 2004 และอีกถึง 40 ล้านเหรียญสหรัฐผ่านหน่วยงานความช่วยเหลือโพ้นทะเลของญี่ปุ่น (ODA) กับอีก 20 ล้านเหรียญสหรัฐในการให้ความช่วยเหลือ โครงการสามเหลี่ยมพัฒนาระหว่าง กัมพูชา ลาว กับเวียดนามนี้ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559,น. 211)

6.วิเคราะห์จุดเชื่อมโยงเชิงผลประโยชน์ร่วมของประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

6.1 ประเทศจีนกับโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขง

การเข้ามามีส่วนร่วมของจีนในโครงการพัฒนาภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงนี้มีจุดนำพิจารณาเริ่มมาแต่การจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขง (Mekong River Commission) ซึ่งริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1957 โดยองค์การสหประชาชาติ โดยมีประเทศที่ร่วมเป็นคณะกรรมการ ในช่วงแรก ประกอบด้วย ไทย กัมพูชา และ เวียดนามใต้ ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วย ไทย ลาว กัมพูชา สามประเทศนี้ขึ้นมา และได้มีการลงนามทำความตกลงความร่วมมือดำเนินโครงการพัฒนาอย่างยั่งยืนของลุ่มแม่น้ำโขง (Cooperation for Sustainable Development of the Mekong River Basin) และตกลงให้จัดตั้งสำนักงานใหญ่ของคณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขงขึ้นที่กรุงเวียงจันทน์ในปี ค.ศ. 1995

ในปี ค.ศ. 1996 เมียนมากับประเทศจีนได้เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขง ในฐานะผู้สังเกตการณ์ จุดมุ่งหมายของคณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขงนี้ คือ

“เพื่อส่งเสริมและประสานงานในการจัดการ และ พัฒนาอย่างยั่งยืนด้านน้ำและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ของประเทศที่อยู่รอบอาณาบริเวณแม่น้ำโขง” อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการแม่น้ำโขงถูกวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง และโดยเฉพาะจากหน่วยงานองค์กรภาคประชาสังคม (NGOs) ว่า คณะกรรมการแม่น้ำโขงทำงานอย่างไรประสิทธิภาพ และไม่ได้มีบทบาทอะไรมากมายจริงจึงมักนึกกับการพัฒนาอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง

อาการอันตึงตัวแข่งขันและอาจจริงอาจจริงมากขึ้นกับแนวทางในการพัฒนาโครงการลุ่มแม่น้ำโขงนี้ นอกจากเป็นความริเริ่มของอาเซียนในการดำเนินการโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขง ขึ้นมาแล้ว ตั้งแต่ ค.ศ. 1992 ยังเกิดจากประเทศจีนเองด้วยที่มีนโยบายและวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนามณฑลยูนนานของจีนให้เข้ามาเชื่อมโยงเสริมความเข้มแข็งให้กับโครงการอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงแห่งนี้ จุดเชื่อมโยงนี้แท้จริงจีนเริ่มมาแต่ปี ค.ศ. 1989 ที่สงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุติลง และจีนวางยุทธศาสตร์ การเชื่อมโยงเริ่มมาแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมาโดยประสานกับกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับอาเซียนที่มีจุดเริ่มต้นสำคัญในเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับจีนในปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา โดยมีการลงนามระหว่างจีนกับอาเซียนในกรอบ “ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง” (Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation) ในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่ข้อตกลงการเป็น “คู่ร่วมทางยุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและความรุ่งเรือง” (Strategic Partnership for Peace and Prosperity) ในปี ค.ศ. 2003 รวมเอาเรื่องการค้าเสรี จีนกับอาเซียนพัฒนาความร่วมมือใน ด้านต่างๆเข้ามาอยู่รวมในโครงการพัฒนาในลุ่มแม่น้ำโขงด้วย และจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับจีนในปี ค.ศ. 2010 ต่อมา (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559, น.191-195)

โครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงนี้ นับว่าเป็นโครงการที่จีนมองว่าสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจีนในการพัฒนามณฑลยูนนานที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือที่ขาดทางออกสู่ทะเล จีนจึงวางยุทธศาสตร์ขยายตัวทางเศรษฐกิจในมณฑลยูนนานให้เชื่อมโยงติดต่อกับบรรดาประเทศอาเซียนที่ตั้งอยู่บน ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตั้งอยู่บนอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ มณฑลยูนนานเองนั้น มีเมืองชนถ่ายสินค้า (ในระดับประเทศ) อยู่ถึงสิบหัวเมืองที่จัดเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าชั้นหนึ่ง และยังมี ท่าเรือขนถ่ายสินค้าชั้นสองในระดับจังหวัดอีกสิบแห่ง นับเป็นแหล่งค้าขายชายแดนกับเมียนมา ลาว และ เวียดนาม กับแนวแม่น้ำสี่สาย (คือ แม่น้ำ ตูหล่งแม่น้ำอิระวดี แม่น้ำสาละวิน ลานช้าง แม่น้ำโขง และแม่น้ำแดง) ซึ่งมีน้ำไหลจากยูนนานผ่านแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของยูนนานที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับประเทศบนลุ่มแม่น้ำโขงเหล่านี้เองที่ทำให้จีนเกิดความสนใจอย่างจริงจังวางยุทธศาสตร์ของยูนนานในอันที่จะเข้าร่วมพัฒนาภูมิภาคอาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง เชื่อมโยงกับโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียน จีนต้องการพัฒนาโครงการนี้ของตนขึ้นมาด้วยมองเห็นว่าจะเป็นโครงการเสมือนกระดูกสันหลังของข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนกับจีน จุดเชื่อมสำคัญนี้พัฒนาขึ้นเป็นสองแนวทางของภูมิเศรษฐศาสตร์

ด้านหนึ่ง คือ เส้นทางน้ำ อีกด้านหนึ่ง คือ เส้นทางภาคพื้นดิน โดยเส้นทางน้ำนั้น เริ่มแต่แม่น้ำโขงในเขตลานช้างที่ติดอยู่กับยูนาน ลาว เมียนมา และ ไทย ส่วนเส้นทางด้านพื้นดิน จะมีการสร้างถนนไฮเวย์จากคนหมิงลงมาเชื่อมกับประเทศต่างๆในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง และต่อเชื่อมไป ถึงสิงคโปร์ โดยมีอีกเส้นทางหนึ่งเริ่มแต่เมืองมอญมิงในเมียนมาพาดผ่านจังหวัดต่างๆเข้ามาในประเทศไทยไป จรดเมืองท่าดานังของเวียดนาม ทั้งสองเส้นทางถนนดังกล่าวนี้ จัดตั้งขึ้นเป็น "ระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor) ขึ้นเป็นสองระเบียง คือ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559, น.207-209)

1) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ (North-South Economic Corridor NSEC) เริ่มจากจังหวัดคุนหมิงใน มณฑลยูนานในประเทศจีนโดยการสร้างถนนสาย R 3a เริ่มการก่อสร้างตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 และสร้างเสร็จใน ปี ค.ศ. 2008 ใช้เงินก่อสร้างทั้งหมด 97 ล้านเหรียญสหรัฐ เป็นเงินลงทุนร่วมระหว่างจีน ไทย และ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย มีความยาว 228 กิโลเมตร เริ่มต้นจากเมืองก่วนเล่ย์ในมณฑลคุนหมิงของจีนผ่านลงมาเชื่อม กับลาวที่เมืองห้วยขวางถึงบ่อเตง จากนั้นเชื่อมต่อมาที่ไทยที่อำเภอเชียงแสนกับอำเภอเชียงของในจังหวัดเชียงรายของประเทศไทย ถนนอีกสายหนึ่งสร้างจากคุนหมิงของจีน คือ ถนนสาย R 3 b ผ่านเข้าเชื่อมกับเมียนมาเข้ามายังอำเภอเชียงของที่ประเทศไทย โดยถนนทั้งสองสาย R 3 a และ R3b จะผ่านเข้าสู่ถนนสายหลักจากเชียงรายผ่าน จังหวัดต่างๆในไทยถึงกรุงเทพมหานครไปทางใต้จนถึงสิงคโปร์

2) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor-EWEC) เริ่มต้นมาแต่เมื่อ มอญมิงในเมียนมา ผ่านเชื่อมเข้ามาที่อำเภอแม่สอดของจังหวัดตากของประเทศไทยเส้นทางสายนี้เชื่อมไปทางตะวันออก ตรงจุดนี้เรียกว่า "สี่แยกอินโดจีน" ในจังหวัดพิษณุโลกและสี่แยกอินโดจีนนี้เอง เส้นทางสายนี้จะเชื่อมไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือและผ่านจังหวัดอื่นๆในไทยไปสิ้นสุดที่อำเภอมุกดาหารของไทยจากนั้นข้ามสะพานไทยลาวแห่งที่ 2 เข้าเชื่อมต่อที่เมืองสวันเขตของลาว เข้าสู่ถนนสายที่ 9 (ซึ่งเริ่มสร้างมาแต่ปี ค.ศ. 1998) เข้าสู่ภาคใต้ของเวียดนามไปสุดที่ท่าเรือสินค้าที่เมืองดานังของเวียดนาม

ต่อจากจังหวัดตากเป็นจุดเชื่อมต่อของ NSEC กับ EEC เข้าสู่ถนนสายหลักของไทยเรื่อยไหลเชื่อมเข้ากรุงเทพฯ ซึ่งจะทำให้การขนส่งสินค้าสู่ท่าเรือแหลมฉบังและท่าเรือสำคัญของไทยสะดวกขึ้น ซึ่งถนนสองสายที่มารวมในไทยนี้เองจะผ่านเข้าสู่ถนนสายหลักที่เชื่อมลงไปทางใต้ที่ปาดังเบซาร์ และเชื่อมต่อไปถึงสิงคโปร์

นอกเหนือจากระเบียงเศรษฐกิจของถนนสายต่างๆดังกล่าวนี้แล้ว จีนยังได้สร้างทางรถไฟความเร็วสูงมีความยาว 1037 กิโลเมตรเริ่มต้นจากมณฑลคุนหมิงมายังเมืองบ่อเตงในลาวเชื่อมยาวลงมาถึงกรุงเวียงจันทน์ เริ่มเปิดใช้ตั้งแต่วันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ. 2021 เป็นการเปิดเส้นทางเศรษฐกิจจากยุทธศาสตร์พัฒนาเขตเมืองทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน คือ ที่คุนหมิง เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆในภูมิภาคบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและกับประเทศใน อาเซียน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเองก็เริ่มโครงการรถไฟความเร็วสูงจากกรุงเทพ-อุตะเภ-นครราชสีมา หนองคาย-เวียงจันทน์ เข้าสู่มณฑล คุนหมิงของจีน ด้วยเช่นกัน

การบูรณาการด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการเชื่อมโยงต่อกัน เช่น ถนน ไฟฟ้า การคมนาคม เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบาย และกระบวนการหลักที่เป็นแนวทางนำไปสู่การค้าและการลงทุนร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกการพัฒนาความร่วมมือด้านการผลิต และเป็นศูนย์กลางการค้ากับเชื่อมโยงข้ามเขตแดนทางภูมิรัฐศาสตร์ที่มีอยู่ร่วมกัน (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559, น.248-249)

สำหรับจีนมองภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป (Mainland Southeast Asia) เป็นพื้นที่อิทธิพลหลังบ้าน (Backyard) ที่มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของจีน โดยได้ริเริ่มนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ Going Out Policy ตั้งแต่ ค.ศ. 2014 และตามด้วย BRI ผ่านความช่วยเหลือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าก่อให้เกิดปัญหากับดักหนี้ (Debt Trap) จากการที่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาภาคเอกชนจีน ธนาคาร และหน่วยงานรัฐบาลได้ลงทุนในโครงการไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและอุตสาหกรรมเหมืองแร่ จีนมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่มากกว่า 50 แห่งในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการในกัมพูชา สปป. ลาว (เขื่อน 16 แห่ง กำลังการผลิตติดตั้ง 2,256 เมกะวัตต์) และเมียนมา โดยมีการก่อสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าแบบขั้นบันไดมากกว่า 11 แห่ง[18] บริเวณต้นน้ำแม่น้ำล้านช้างในประเทศจีน จากเขื่อนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จทั้งหมด 26 แห่ง ดังภาพที่ 1 โดยการกักเก็บน้ำของเขื่อนภายในประเทศทำให้จีนถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องการแบ่งปันข้อมูลน้ำ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงระดับน้ำและระบบนิเวศ รวมถึงปัญหาภัยแล้งในประเทศปลายน้ำ โดยเมื่อพฤศจิกายน ค.ศ. 2020 จีนยินยอมแบ่งปันข้อมูลน้ำตลอดทั้งปีให้แก่กลไกคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission: MRC) ทั้งนี้จีนจะสอดแทรกความร่วมมือด้านพลังงานอยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

ประเทศ สปป. ลาว ผ่านกรอบ China-Laos Economic Corridor โครงการไฟฟ้าพลังน้ำน้ำอู (เขื่อนแบบกักเก็บน้ำรวม 7 เขื่อน ล่าสุด บริษัท EDL รัฐวิสาหกิจไฟฟ้าลาวได้ลงนามข้อตกลงร่วมกับบริษัท China Southern Grid (CSG) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจจีนในการจัดตั้งบริษัทร่วมทุน EDL-T เพื่อพัฒนาระบบสายส่งไฟฟ้า (Transmission Line) และเก็บค่าบริการจากผู้ใช้ไฟฟ้าในประเทศ ซึ่งมีการวิเคราะห์ว่ารูปแบบการชำระหนี้ของ สปป. ลาวโดยใช้วิธีการแปลงหนี้เป็นทุน (Debt-for-equity swap) จะทำให้ สปป. ลาวเสี่ยงต่อการติดกับดักหนี้ของจีน

ประเทศเมียนมา ผ่านกรอบ China-Myanmar Economic Corridor โครงการไฟฟ้าพลังน้ำมิตโซน (Myitsone)

รูปที่ 1 การพัฒนาเขื่อนผลิตไฟฟ้าของจีนบนลำน้ำแม่โขง
ที่มา: Eyler & Weatherby, 2020

6.2 ประเทศอินเดียกับโครงการพัฒนานกภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียน

จุดเชื่อมโยงของอินเดียกับอาเซียนนั้นมีลักษณะไม่ต่างกันมากกับกรณีความเชื่อมโยงของจีนกับอาเซียนในกรณีโครงการพัฒนานกภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียน กล่าวคือ ในกรณีของจีนนั้น เริ่มต้นจากนโยบายของจีนที่ต้องการพัฒนามณฑลด้านตะวันตกของจีนจากยูนนานลงมาเชื่อมกับโครงการอนกภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงด้วยโครงการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านภาคพื้นดิน ลงมาเชื่อมโยงกับโครงการทางน้ำในแม่น้ำโขงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในกรณีของอินเดียก็ไม่ต่างกับที่อินเดียนั้นเริ่มนโยบาย “มุงตะวันออก” (Look-East) ในปี ค.ศ. 1991 และต่อเนื่องจากนโยบาย “ปฏิบัติการด้านตะวันออก” (Act-East) ในปี ค.ศ. 2014 จุดเริ่มของการเชื่อมโยงในนโยบายดังกล่าวนี้ มีพัฒนาการที่สร้างพันธมิตรและพันธกิจของอินเดียต่ออาเซียนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 แล้วนั้น อินเดียได้รับสถานะ Sectoral Partner of ASEAN ในปี ค.ศ. 1992 , Dialogue Partner ในปี ค.ศ. 1996, Summit Level Partner ในปี ค.ศ. 1992, Strategic Partnership ในปี ค.ศ. 2012 และ Comprehensive Strategic Partnership ในปี ค.ศ. 2022

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของอินเดียเข้ามายังอาเซียนนั้นไม่ได้สุราบรึนมาก่อนเลย ตั้งแต่ช่วงยุคสงครามเย็นในอาเซียน และโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดสงครามอินโดจีนครั้งที่สาม ในกรณีที่เวียดนามยกกำลังบุกรุกกัมพูชา ปรากฏว่ารัฐบาลอินเดียในช่วงนั้นให้การรับรองรัฐบาลเอง สัมริน ยังความไม่พอใจให้กับประเทศต่างๆ ในอาเซียน และนั่นทำให้ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับอินเดีย มีลักษณะที่เฝินเฉยห่างเหินต่อกันไม่น้อย (Bingen neclat) จนเมื่อหลังสงครามเย็นยุติแล้วนั้นเอง อินเดียจึงริเริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายมาเป็น “มุงตะวันออก” เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับประเทศ

ต่างๆ ในอาเซียนอย่างกลมเกลียวยิ่งขึ้น นโยบายมุ่งตะวันออกของอินเดียนั้นมีหลักสำคัญกำหนดว่า ดำเนินการให้มีการปฏิรูปและเปิดให้มีความนโยบายเสรียิ่งขึ้น สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้ยั่งยืน สร้างบูรณาการทางเศรษฐกิจกับภูมิภาค และสร้างการพัฒนาบนฐานของความเสมอภาค โดยนโยบายนี้อินเดียยึดถือว่าจะสร้างความสัมพันธ์กับอาเซียนเป็นพิเศษ (Lipi, 2009) และอินเดียมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงนโยบายดังกล่าวนี้กับปัจเจกรัฐในภูมิภาคอาเซียนและกับอาเซียนโดยรวม (Ministry External Affairs Government of India, 1993, p.27)

พิจารณานโยบายมุ่งตะวันออกของอินเดียดังกล่าวนี้ในกรอบการมีส่วนร่วมภูมิภาค ก็จะเห็นความริเริ่มกรอบงานในบริบทของความร่วมมือรวมตัวกันในอนุภูมิภาค ซึ่งหากพิจารณาในแง่ภูมิรัฐศาสตร์แล้วพื้นที่น้ำทะเลอันยาวกว้างของอ่าวเบงกอลกับทะเลจีนใต้แล้ว ก็ทำให้มองได้ว่าบริเวณดังกล่าวนี้เป็นเขตภูมิเศรษฐกิจและจุดได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ที่จะสร้างโอกาสให้นโยบาย มุ่งตะวันออกของอินเดียคืบหน้าไปได้อย่างยาวไกล ความปลอดภัยและประเด็นความมั่นคงในการคมนาคมที่ช่องแคบมะละกาจะมีความสำคัญกับเรื่องการทหารในภาคพื้นทะเล ซึ่งจะต้องมีความร่วมมือกันอย่างจริงจังมากขึ้น ภูมิทัศน์ดังกล่าวนี้จะอำนวยให้อินเดียได้เข้ามามีส่วนในการเป็นคู่ร่วมทางการเมือง มีการติดต่อเชื่อมโยงด้านกายภาพ เช่น ถนน การเชื่อมต่อทางราง และการค้าเสรี อินเดียตระหนักชัดถึงความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังกล่าวนี้ต่อการที่จะพัฒนาความร่วมมือภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน อินเดียเองนั้นมีความกระตือรือร้นมากน้อยต่อการให้ความสนับสนุนการรวมกลุ่มกันทั้งในกรอบทวิภาคีและกรอบอนุภูมิภาค ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนนโยบายของอินเดียในการส่งเสริมความร่วมมือในมิติทางเศรษฐกิจของภูมิภาค

ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้เองที่อินเดียเริ่มตระหนักว่าบูรณาการทางเศรษฐกิจของอินเดียทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ากับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นจะช่วยยกระดับการบูรณาการทางเศรษฐกิจและการเมืองให้แน่นแฟ้นแข็งแกร่งขึ้นของทั้งสองฝั่งสองภาค จุดนี้เองนำไปสู่ความริเริ่มโครงการใหม่ระหว่างอาเซียนกับอินเดีย ในปี ค.ศ. 1997 คือ “โครงการความร่วมมือในกรอบพหุภาคีด้านวิชาการและเศรษฐกิจอ่าวเบงกอล” (Bay of Bengal Initiative Multi Sectoral Technological and Economic Cooperation : BIMSTEC) เป็นกลไกหนึ่งในการส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าและเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนอ่าวเบงกอล คือ ไทย เมียนมา บังคลาเทศ อินเดีย ศรีลังกา และมัลดีฟส์ สร้างความร่วมมือด้านการประมง การท่องเที่ยว พลังงาน เทคโนโลยี การค้าและการลงทุน การขนส่ง และการคมนาคม โครงการนี้มีลักษณะเป็นโครงการในกรอบอนุภูมิภาค ซึ่งรวมเอาหกประเทศในเอเชียใต้บูรณาการกับสองประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ห้าประเทศในเอเชียใต้นั้นอยู่ในองค์การความร่วมมือภูมิภาคเอเชียใต้ (South Asian Association for Regional Cooperation: SAARC) อีกสองประเทศอยู่ในอาเซียนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2004 ภูฏานกับเนปาลก็ขอเข้าร่วมอยู่ในโครงการนี้ด้วย รวมประเทศในโครงการนี้ 8 ประเทศ

อีกโครงการหนึ่งในลักษณะเดียวกันกับโครงการความร่วมมือในกรอบพหุภาคีด้านวิชาการ และเศรษฐกิจอ่าวเบงกอล ก็คือโครงการความร่วมมือแม่น้ำโขง-คงคา

(The Mekong-Ganga Cooperation : MGC) เป็นโครงการที่เชื่อมโยงอินเดียติดต่อกับประเทศในอาเซียนบนลุ่มแม่น้ำโขง คือ เมียนมา ประเทศไทย กัมพูชา ลาว และเวียดนาม เป้าหมายของโครงการคือ การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอินเดียนับอาเซียนและยังเป็นโครงการที่พัฒนาการขนส่งภาคพื้นดินเชื่อมต่อระหว่างอินเดียนับประเทศที่ตั้งอยู่รอบฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการข้ามเขตแดนถึงกันได้ (Mohan, 2006) อินเดียเข้าร่วมโครงการนี้ในปี ค.ศ. 2000 โดยมีโครงการพัฒนาด้านต่างๆทั้งการเชื่อมโยงที่สร้างโอกาสในทางเศรษฐกิจและการเป็นคู่ร่วมทางการเมือง การเชื่อมโยงทางกายภาพที่เขตแดนจะช่วยให้การเชื่อมโยงทางถนนและเส้นทางขึ้นมาเสริมข้อด้อยการค้าเสรีอีกด้วย

โครงการที่เชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียนับประเทศต่างๆในอาเซียนนี้ เห็นได้ชัดเจนจากการสร้างถนนเชื่อมโยงเข้าหากัน โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ภายใต้โครงการความช่วยเหลือ South Asian-Regional Economic Cooperation (SAREC) Road Connectivity Investment Program โดยมีโครงการสร้างถนนจากเมืองมานิเปอร์ ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ไปเชื่อมกับเมืองอิมพัล และเมืองโมเรห์ ที่ชายแดนอินเดียนับ ซึ่งติดกับชายแดนเมียนมา เป็นถนนไฮเวย์สี่เลนส์ดังจะเห็นเส้นทางถนนเชื่อมต่อกันดังนี้

1. จากเมืองมานิเปอร์-โมเรห์-มณฑลเลย แม่สออด ระยะทางยาว 1,360 กิโลเมตร
2. จากเมือง มานิเปอร์-อิมพัล-มณฑลเลย ระยะทางยาว 584 กิโลเมตร
3. จากเมืองมณฑลเลย-กรุงเทพ ระยะทางยาว 1,397 กิโลเมตร

อินเดียนับเสนอที่จะขยายถนนทั้งสามสายนี้ไปเชื่อมกับกัมพูชา ลาว และเวียดนามโดยเริ่มต้นจากอินเดียนับไปถึงเวียดนาม โดยเชื่อมกับระเบียบเศรษฐกิจตะวันตกตะวันออกของไทยไปถึงด่านของเวียดนาม ซึ่งเส้นทางถนนสายนี้จะไปเชื่อมกับท่าเรือกาเลย์ (Kalay) หรือที่ รู้จักกันทั่วไปว่า กาเลย์เมียว (Kalayrnyo) และเชื่อมต่อกับท่าเรือโมนิยา (Monywa) บนแม่น้ำชินวินในเมียนมา ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 แผนที่ระเบียบเศรษฐกิจตะวันตก

เพราะฉะนั้น ทั้งสองโครงการความร่วมมือและการติดต่อเชื่อมโยงทั้งสองโครงการระหว่างอาเซียนกับอินเดียนับเอง เห็นได้ว่าเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจและ

การค้าระหว่างอินเดียนับกับเขตประเทศต่างๆที่ตั้งอยู่ใน โครงการพัฒนาอนุภูมิภาค
มหานทีแม่น้ำโขงด้วยกันทั้งสิ้น

6.3 ประเทศไทยกับโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขง

ความเชื่อมโยงทางด้านโครงสร้างพื้นฐานในโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงดังกล่าวข้างต้นเหล่านี้ จะเห็นได้ประการหนึ่งว่า มีศูนย์รวมสำคัญของการเชื่อมโยงมายังประเทศไทยต่อการ เชื่อมโยงไปยังส่วนต่างๆของประเทศอื่นๆในอาเซียนด้วยกัน จุดอันยังประโยชน์ทางเศรษฐกิจนี้เอง ช่วยให้ไทย จะเป็นศูนย์กลางของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียนได้อย่างเข้มแข็ง ขึ้นมา

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2006 สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนด “แผนพัฒนาการขนถ่ายสินค้าของประเทศไทย” (Thailand Logistic Development Planning) เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ เป็น Logistic Center ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเข้าร่วมในโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียน

จุดมุ่งหมายสำคัญของแผนการดังกล่าวนี้ ก็คือ การปรับปรุงบริการด้านการขนถ่ายสินค้าให้ดีขึ้น โดยใน ภาคกลางของประเทศไทย จะมีการขยายท่าเรือแหลมฉบังที่จังหวัดชลบุรี ซึ่งจัดเป็นท่าเรือที่คับคั่งที่สุดอันดับ ที่ 20 ของโลก จะมีการปรับปรุงขยายเขตการลงทุนด้านตะวันออก (Eastern Sea Board) และจัดเส้นทางคมนาคมทางรางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสนามบินสุวรรณภูมิ สนามบินที่อุตะปะกาหนองคาย ข้ามไปเชื่อมที่เวียงจันทน์ เพื่อสร้างสมรรถนะประเทศไทยในการเชื่อมโยงด้านการค้า การขนถ่ายสินค้า ระหว่างไทยกับเขตอินโดจีนและกับประเทศจีนด้านใต้ ซึ่งตามแผนการนี้ จะทำให้ช่วยการทำธุรกิจระหว่างไทย-จีน และญี่ปุ่น ด้าน โครงสร้างพื้นฐานในการขนถ่ายสินค้า (Infra-Structure Logistic) มีประสิทธิภาพดีขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า นับแต่ ปี ค.ศ. 2004 เป็นต้นมา มีการขยายที่ทำการของรัฐบาลในเขตการค้าชายแดน เช่น ที่ แม่สาย เชียงแสน และที่เชียงของในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเริ่มดำเนินการมาแต่ปี ค.ศ. 2006 จนถึงปี ค.ศ. 2014 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งเมืองแฝดชายแดนด้านของไทยเพื่อปรับปรุงการขนถ่ายสินค้าให้ดีขึ้นจากทางด้านประเทศไทยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน (ตัวอย่างเช่น เมืองเมียวดีด้านเมียนมากับอำเภอแม่สอดที่จังหวัดตากของประเทศไทย) พัฒนาการเมืองแฝดชายแดนนี้เองที่นำไปสู่เขตการค้าชายแดนของไทยเกิดขึ้นถึง 10 แห่งด้วยกัน ใน ขณะเดียวกันทางด้านโครงสร้างเสริมการค้าชายแดนของเขตต่างๆที่เกิดขึ้นนี้เอง ได้มีการก่อสร้างสะพานข้าม แม่น้ำโขงจากฝั่งประเทศไทยถึง 5 แห่งเชื่อมติดต่อกับประเทศลาวและแต่ละประเทศในเขตบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้ง ลาว กัมพูชา และ เวียดนาม ก็สร้างเส้นทางเชื่อมโยงถึงกันทุกด้าน ที่ทำให้เส้นทางขนถ่ายสินค้าในบริเวณ ลุ่มแม่น้ำโขงทำได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ควบคู่กับโครงการเหล่านี้ ยังได้มีการพัฒนาและปรับปรุงเรื่องภาษี ศุลกากรสินค้า การขนถ่ายสินค้า และการให้บริการเสร็จสมบูรณ์จุดเดียว (One Stop Service) กับ การพัฒนาโครงการค้าชายแดนอื่นๆให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นอีกด้วย

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่าโครงสร้างพื้นฐานในระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้กับระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก เป็นโครงสร้างพื้นฐานสายหลักสำคัญมากในอาเซียนภาคพื้นดิน และจะเป็นเส้นทาง ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงติดต่อกันได้อย่างมีพลวัตยิ่งขึ้น เฉพาะประเทศไทยเองแล้ว รองรับต่อระเบียงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ นำไปสู่การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนขึ้นมาหลายแห่ง ซึ่งได้ประกาศจัดตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) โดยแบ่งเป็นสองระยะ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2559, น.247)

เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก ได้แก่

1. จังหวัดตาก
2. จังหวัดมุกดาหาร
3. จังหวัดสระแก้ว
4. จังหวัดตราด
5. จังหวัดสงขลา

เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่สอง ได้แก่

1. จังหวัดกาญจนบุรี
2. จังหวัดเชียงราย
3. จังหวัดหนองคาย
4. จังหวัดนครพนม
5. จังหวัดนราธิวาส

จะเห็นได้ว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเหล่านี้ เป็นผลส่วนหนึ่งที่เกิดจากการเชื่อมโยงพื้นฐานต่างๆในระเบียงเศรษฐกิจของอาเซียนและหากกล่าวโดยสรุปแล้วเส้นทางในระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้จากคุนหมิง-สิงคโปร์นั้น ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมที่มีความสำคัญเชื่อมโยงอยู่ใน 7 ประเทศอาเซียน คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ลาว เมียนมา เวียดนาม กัมพูชา ไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ โดยในเบื้องต้นเพื่อให้โครงการนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จะยังมีเส้นทางสำคัญเป็นเส้นทางหลักอีก 4 ช่องเกิดขึ้น คือ (สำนักนโยบายการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคม, 2555)

1. ไทย-อรัญประเทศ-คลองลึก (6 กม.)
2. กัมพูชา-ปอยเปต-ศรีโสภณ (48 กม.)
3. กัมพูชา-พนมเปญ-ล๊อคนิน (24 กม.)
4. เวียดนาม-ล๊อคนิน-โฮจิมิน (129 กม.)

โครงสร้างพื้นฐานนอกเหนือจากรถไฟความเร็วสูงและระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้และตะวันออก-ตะวันตก รวมถึงเส้นทางสำคัญเชื่อมโยงระหว่างไทย-กัมพูชา-เวียดนามดังกล่าวแล้วเส้นทางในโครงการทวายก็อยู่ในระหว่างก่อสร้างเชื่อมเมียนมากับไทยด้วยความยาวถึง 236 กิโลเมตร นอกจากนั้นโครงสร้างพื้นฐานระหว่างไทยกับลาว ยังจะเห็นได้จากการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงนับแต่ ค.ศ. 1994 เป็นต้นมา มีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมลาวกับไทยถึง 5 สะพานแล้วด้วยกัน เป็นส่วนหนึ่งที่รวมอยู่ในกรอบดำเนินงานของโครงการพัฒนาในอนุภูมิภาคมหานทีแม่โขง (GMS) นั่นเอง สะพานทั้ง 5 แห่ง มีดังนี้

สะพานแห่งแรกเก่าที่สุด คือ สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ก่อสร้างเมื่อปี ค.ศ. 1994 สะพานแห่งนี้เชื่อมระหว่างหนองคายกับนาเกลิงฝั่งลาวซึ่งอยู่ห่างจากเวียงจันทน์ 20 กิโลเมตร

สะพานแห่งที่สอง อยู่ที่เมืองปากเซของลาว (Pakse) สร้างเสร็จ ค.ศ. 2000 เชื่อมเข้ามายังฝั่งไทยความยาว 38 กิโลเมตรเข้าสู่จังหวัดอุบลราชธานี

สะพานแห่งที่สาม สร้างเสร็จในปี ค.ศ. 2006 เชื่อมสะพานะเขตของลาวเชื่อมเมืองท่าแขกของลาวกับจังหวัดนครพนมของไทย

สะพานแห่งที่สี่ สร้างวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 2013 เชื่อมเมืองห้วยขวางของลาวกับอำเภอเชียงที่จังหวัดเชียงรายของไทย

สะพานแห่งที่ห้า กำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง เชื่อมบ่อคำไสกับจังหวัดบึงกาฬของไทย

โดยลักษณะของโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวนี้เองจะเห็นได้โดยปริยายว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่ไหลเลื่อนเข้าสู่ประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด ที่ทำให้การเชื่อมโยงติดต่อดังกล่าวนี้ นำไปสู่การบูรณาการต่อกัน และสร้างความร่วมมือต่อกันในมิติต่างๆของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งในสมาชิกอาเซียนบนผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยตนเอง และกับประเทศนอกภูมิภาคบนปริมาตรของกลุ่มแม่น้ำโขง โครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวนี้จะทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางของการส่งถ่ายสินค้า (Logistic Hub) ที่สำคัญของอาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และที่จะเชื่อเชียวให้เกิดความเชื่อมโยงกับภูมิภาคนอกอาเซียนไปด้วย

แผนงานต่างๆกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงติดต่อกองฝ่ายไทยดังกล่าวนี้ ช่วยให้การค้า ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนเพิ่มมูลค่าสูงขึ้น และเชื่อมโยงการขนถ่ายสินค้ามากเส้นทางหลากหลายขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า นอกจากเส้นทางขนถ่ายสินค้าทางภาคพื้นดินเหล่านี้แล้ว ในปี ค.ศ. 2000 ได้มีการตกลงที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งระหว่างประเทศบนลุ่มแม่น้ำโขงมี จีน ลาว เมียนมา และไทยทำ "ข้อตกลงการค้าทางน้ำ ด้านแม่น้ำโขงตอนบน" (Upper Mekong Commercial Navigation Agreement) ซึ่งตกลงร่วมกันให้เรือขนส่งสินค้าเดินทางได้อย่างอิสระระหว่างท่าเรือกว๋นเล่ย์ของจีน และท่าเรือหลวงพระบางของลาว ข้อตกลงนี้ เริ่มต้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2001 ซึ่งทำให้การค้าขายระหว่างกันกับประเทศใน ข้อตกลงนี้ ขยายตัวและก้าวหน้ามากขึ้นทันที โดยที่ตามข้อตกลงนี้ ตกลงยอมให้จีนดำเนินการทำลายเกาะแก่งต่างๆในแม่น้ำโขงถึง 5 แห่ง เพื่อให้เรือบรรทุกสินค้านำหนัก 500 ตันสามารถเดินเรือในแม่น้ำโขงได้สะดวกมากขึ้น ผ่านท่าเรือของประเทศคู่ตกลงตามสัญญา นี้ ดังนี้ คือ

ท่าเรือในประเทศจีน มี ท่าเรือ สีมา จิ่งหงษ์ หม่งฮั่น และ ก่วนเล่ย์

ท่าเรือในประเทศลาว บ้านเสือ เชียงก๊ก เมืองมอม บ้านควน ห้วยทราย และ หลวงพระบาง

ท่าเรือในประเทศเมียนมา วังแสง วังป่ง

ท่าเรือในประเทศไทย เชียงแสน เชียงของ

ตามข้อตกลงนี้ ยืนยันถึง

1. สถานะของชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์มากที่สุด
2. ให้ความเคารพต่อกฎหมายแห่งชาติ
3. ให้การยอมรับต่อสัญญาบัตร
4. ให้ความช่วยเหลือแก่เรือที่ประสบภัย
5. ห้ามมิให้มีการขนถ่ายสินค้าที่เป็นอันตราย
6. ให้การยอมรับความห่วงใยเรื่องสิ่งแวดล้อม
7. ให้จัดตั้งคณะกรรมการประสานงานร่วมด้านการค้าทางน้ำ (Joint Coordination Committee of Commercial Navigation=JCCCN) เพื่อ ให้จัดการบำรุงรักษาการขนส่ง และกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกัน

ทั้งนี้ จุดศูนย์รวมของโครงการพัฒนาอนุภาคภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงของอาเซียนเหล่านี้ มองได้น่าจะเป็นศูนย์กลางการแก่ประเทศไทยอยู่มาก ที่กลายเป็นศูนย์กลางรวมไหลให้เกิดการไหลต่อการพัฒนาเข้าสู่ประเทศไทย และยังเป็นยุค “ความเชื่อมโยงติดต่อ” (Connectively) (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาкарไทย พาณิชย์, 2556) และยิ่งเชื่อมโยงต่อสินค้า (Logistic center) ไปยังสมาชิกอาเซียนด้วยกัน พิจารณาในแง่ภูมิรัฐศาสตร์ ประเทศไทยในที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ดังเป็นศูนย์กลางของอาเซียนและของภูมิภาคโดยรวมเลยก็ว่าได้ นับเป็นจุดได้เปรียบสำคัญ อันเนื่องจากการที่ประเทศไทยมีที่ตั้งติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและในอาเซียนด้วยกัน ประเทศไทยมีจังหวัดชายแดนถึง 33 จังหวัดที่ติดกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้านด้วยเห็นได้จากตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จังหวัดชายแดนของประเทศไทย 33 จังหวัด

จังหวัดชายแดนของประเทศไทย 33 จังหวัด		
ชายแดนไทยประเทศเพื่อนบ้าน	ความยาวเส้นเขตแดน (กม.)	จังหวัด
พม่า	4001	ระนอง ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย
ลาว	1,754	อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร นครพนม บึงกาฬ หนองคาย เลย พิชญ์โลก อุดรดิตถ์ นาน พะเยา และเชียงราย
กัมพูชา	803	ตราด จันทบุรี สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี
มาเลเซีย	506	นราธิวาส ยะลา สงขลา และสตูล

ที่มา : เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2555

เพราะฉะนั้นภาพที่เห็นได้จากโครงสร้างพื้นฐานทางคมนาคมขนส่งในอาเซียนเหล่านี้จะสร้างศักยภาพอย่างสูงแก่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้า (Logistic Center) ของอาเซียนที่สำคัญต่อไป

ทั้งนี้โครงการดังกล่าวยังตอบสนองต่อโครงการพัฒนาต่างๆ ในอาเซียน และโดยเฉพาะโครงการพัฒนาอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงดังกล่าวนี้ ได้มีมติคณะรัฐมนตรีของประเทศไทยลงวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2557 อนุมัติแผนยุทธศาสตร์พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่งปี พ.ศ. 2558-2565 เป็นนโยบายสำคัญหนึ่งของการเตรียมพร้อมประเทศไทยบูรณาการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะในเสาด้านด้านเศรษฐกิจ จะมีโครงการสำคัญ 5 โครงการเกิดขึ้น คือ

1. การพัฒนาโครงข่ายระหว่างเมือง
2. การพัฒนาโครงข่ายขนส่งสาธารณะ เพื่อแก้ปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. การเพิ่มขีดความสามารถทางหลวงเชื่อมโยงการผลิตของประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน
4. การพัฒนาโครงข่ายการส่งทางน้ำแหลมฉบัง ท่าเรือชุมพร แม่น้ำป่าสัก

5. การเพิ่มขีดความสามารถให้กับบริการขนส่งทางอากาศ ขณะเดียวกัน กรุงเทพฯซึ่งตั้งอยู่บนแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงติดต่อกับโครงการพัฒนาแม่โขง – อีรวดี – เจ้าพระยา ได้มีการวางแผนยุทธศาสตร์เข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วย 5 ยุทธศาสตร์เช่นกัน คือ (ศูนย์อาเซียนศึกษา, 2556)

1. กรุงเทพมหานคร: เป็นการบริหารท้องถิ่นของเมืองหลวงของประเทศให้เป็นที่รู้จักของสังคมโลก
2. กรุงเทพมหานคร: เป็นการบริหารท้องถิ่นที่มีความพร้อมด้านต่างประเทศ
3. กรุงเทพมหานคร: เป็นการบริหารท้องถิ่นที่จะช่วยให้เข้าใจสังคมโลก
4. กรุงเทพมหานคร: เป็นการบริหารท้องถิ่นที่ไม่ซ้ำซ้อนกับรัฐบาล

กลาง

5. กรุงเทพมหานคร: ต้องการสร้างสันติสุขร่วมกับชุมชนโลก

7.สรุปและอภิปรายผล

ความร่วมมือและการแข่งขันผลประโยชน์ต่างๆของแต่ละประเทศที่ตั้งอยู่บนกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ มีการสร้างเชื่อมโยง (Connectivity) มีการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) และ มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) มีความเชื่อมโยงผ่านการบูรณาการของโครงการต่างๆ ที่มุ่งเข้าสู่อาเซียนผ่านและเสริมโครงการที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณแม่น้ำโขงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเริ่มต้นการเชื่อมโยงจากจีนหรืออินเดียนั้นจะเห็น ได้ว่าถนนทุกสายของการเชื่อมโยงติดต่อในความร่วมมือกับบรรดาประเทศในอาเซียนบนบกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ ไหลเลือนมารวมศูนย์อยู่ที่ประเทศไทยเป็นสำคัญที่จะส่งผ่านการติดต่อเชื่อมโยงไปสู่รัฐสมาชิกอื่นๆในอาเซียนด้วยกัน โครงการและกิจกรรมโครงการพัฒนาเหล่านี้ เป็นโครงการอันมีจุดมุ่งหมายปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดกว้างแนวทางทางของการพัฒนาให้เป็นนโยบายเสริมยิ่งขึ้นเป็นความพยายามสร้างการพัฒนาบนฐานรากแห่งความเสมอภาคต่อกัน แม้จะเห็นลักษณะของความเชื่อมโยงและบูรณาการความร่วมมือที่ดูจะให้

ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่การติดต่อเชื่อมโยงในอาเซียนยังมองเห็นได้ในหลายรูปแบบ คือเป็นความเชื่อมโยงในแง่คุณค่าปทัสถาน เชื่อมโยงในกรอบงานร่วมมือของอาเซียน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงด้านการสื่อสาร การผสมผสานทางวัฒนธรรม การติดต่อเชื่อมโยงของประชาชน ที่มองได้ว่าเป็นลักษณะการทูตของประชาชน โดยเฉพาะลักษณะความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่เน้นหนักไปทางด้านกายภาพของโครงสร้างพื้นฐาน เป็นฐานหลักหนึ่งของความเชื่อมโยงติดต่อดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้เข้มข้นและแนบแน่นยิ่งขึ้น

สร้างความเชื่อมโยง (Connectivity) ระหว่างกันให้มากขึ้นผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่ยั่งยืนและยกระดับโครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่งให้เป็นแนวกึ่งที่เศรษฐกิจ (Economic corridors) แม้ว่าประเทศในอนุภูมิภาคตระหนักถึงการขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนมาทางใต้และความเสี่ยงที่จีนจะผูกขาดทางเศรษฐกิจในบางสาขา เช่น โครงสร้างพื้นฐานพลังงาน โลจิสติกส์ และการกระจายสินค้า ขณะเดียวกันก็มองเห็นโอกาสสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว และคาดหวังให้สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคด้วยเช่นกัน เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิรูปกิจการไฟฟ้า (Power sector reform) การเปิดตลาดเสรีด้านพลังงานไฟฟ้า (Liberalization power market formation) โครงการแปลงก๊าซเป็นพลังงานไฟฟ้า (Gas-to-power project) การเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน (Energy efficiency) การบูรณาการการใช้พลังงานทดแทน (Integration of renewable energy) การปรับโครงสร้างองค์กรกำกับดูแลให้ทันสมัย (Modernization of regulatory bodies)

เสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) ข้อตกลงดังกล่าวนี้ ช่วยสร้างเสริมสมรรถนะของแต่ละประเทศในการดำเนินกิจการด้านการค้าร่วมกันระหว่าง ประเทศบนบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ช่วยให้มีบูรณาการในระดับภูมิภาคให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น และช่วยให้โครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงยกระดับการพัฒนาประเทศบนภาคพื้นเหล่านี้ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยแล้ว การเชื่อมโยงด้านการขนส่งสินค้าเหล่านี้ ช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้กับการค้าและเศรษฐกิจของไทยได้อย่างเป็นผลดียิ่งขึ้น แผนพัฒนาการขนส่งสินค้าของประเทศไทยนี้เอง ขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงด้านการค้าและเป็นศูนย์กลางขนส่งสินค้าในอาณานิคมลุ่มแม่น้ำโขงที่เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกอาเซียนด้วยกันบนภาคพื้นดินกับประเทศจีนด้านตะวันตกเฉียงใต้ อย่างมีอนาคตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป โดยผ่านการอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายผู้คนและสินค้าข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมบูรณาการของตลาด กระบวนการผลิต และห่วงโซ่มูลค่าการลงทุนในสาขาพลังงานมีความสำคัญสำหรับประเทศต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้มีความต้องการใช้พลังงานเพิ่มขึ้น จีนได้เข้าไปลงทุนด้านพลังงานใน สปป. ลาว กัมพูชาและเมียนมาเป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี เนื่องจากมีเงื่อนไขการลงทุนที่ยืดหยุ่น ประกอบกับ สปป. ลาว และกัมพูชาต่างมีความเปราะบางทางเศรษฐกิจ จึงมีข้อจำกัดในทางเลือกการรับการลงทุน ขณะที่สหรัฐอเมริกามีบทบาทในการเสริมสร้างขีด

ความสามารถให้แก่ประเทศในอนุภูมิภาค ในขณะที่ไทยมีนโยบายเป็นศูนย์กลางด้านพลังงานของอาเซียนภายใต้แผนพัฒนาด้านพลังงานของประเทศ (Thailand Power Development Plan: PDP) พ.ศ. 2561-2580 ศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่าย/การซื้อขายไฟฟ้าในภูมิภาค (Grid Connectivity Hub หรือ Regional Energy Trading Hub โดยเป็นทั้งผู้รับซื้อและผู้ขายไฟฟ้าต่อให้แก่ประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง จึงควรติดตามและประเมินสถานการณ์การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในด้านพลังงานในอนุภูมิภาคอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายด้านพลังงานของประเทศและความร่วมมือด้านพลังงานในอนุภูมิภาค โดยแผนการดำเนินโครงการใน ค.ศ. 2019-2020 ประกอบด้วย 11 โครงการใน 4 ประเทศ ได้แก่ ไทยจำนวน 5 โครงการ เช่น การพัฒนาสายส่งข้ามพรมแดน การจำหน่ายไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน และการส่งเสริมการลงทุนโรงไฟฟ้าพลังงานก๊าซ เวียดนาม 3 โครงการ เช่น การเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการค้าส่งและปลีก พลังงานหมุนเวียนด้านแสงอาทิตย์ สปป. ลาว 2 โครงการ และเมียนมา 1 โครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสายส่งและคุณภาพการผลิต

สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) ผ่านโครงการและแผนงานที่ตอบสนองต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าประเทศในอนุภูมิภาคมีท่าทีและนโยบายการมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในประเทศและผลประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการความร่วมมือ การที่สหรัฐอเมริกาและบางประเทศมหาอำนาจเชื่อมโยงประเด็นด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนกับการให้ความร่วมมือ ขณะที่จีนไม่ได้เชื่อมโยงประเด็นเหล่านี้กับความร่วมมือทำให้ประเทศในอนุภูมิภาคโน้มเอียงดำเนินการความร่วมมือได้อย่างสะดวกใจมากกว่า

จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของการสร้างความเชื่อมโยงติดต่อในรูปแบบต่างๆ ในอาเซียน และแน่นอนว่า โครงการต่างๆ ที่บูรณาการเข้ามาด้วยกัน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน เสริมฐานการพัฒนาอาณานิคมกลุ่มแม่น้ำโขงกับโครงการทั้งหลายนั้น ในยุค “ความเชื่อมโยงติดต่อ” (Connectively) ด้านการคมนาคมขนส่ง (Transportation connectively) เป็นกลไกเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาค (Cross border trade Mechanism) การเชื่อมโยงออนไลน์ (Virtual connectively) ความเชื่อมโยงด้านเงินลงทุน (Capital connectively) และอีกหลายความเชื่อมโยงอื่นๆ ทั้งหมดทั้งหมดนี้ไหลรวมมาอยู่ในจุดศูนย์กลางที่ประเทศไทย ที่จะส่งผ่านเข้าสู่ความร่วมมือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บูรณาการความสัมพันธ์ภาพในความเป็นอาเซียนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” ความร่วมมือรูปแบบต่างๆ ที่เสริมเข้ามาทั้งเงินและอินเดียนั้น ประเทศไทยคือจักรกลสำคัญหนึ่งในวันที่จะสร้างเสริมอุดมการณ์แนวความคิดและความพยายามของอาเซียนโดยรวมในความร่วมมือของภูมิภาคบรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของความเป็นอาเซียนได้ดียิ่งขึ้นเข้มแข็งยิ่งขึ้น และรวมทั้งความร่วมมือกับภูมิภาคอื่นๆ ในระยะต่อจากนี้ไป

8. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความร่วมมือและการแข่งขันผลประโยชน์ต่างๆของแต่ละประเทศที่ตั้งอยู่บนกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ มีการสร้างเชื่อมโยง (Connectivity) มีการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) และ มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) มีความเชื่อมโยงผ่านการบูรณาการของโครงการต่างๆ ที่มุ่งเข้าสู่อาเซียนผ่านและเสริมโครงการที่เกิดขึ้นในอาณานิคมแม่น้ำโขงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเริ่มต้นการเชื่อมโยงจากจีนหรืออินเดียนั้นจะเห็น ได้ว่าถนนทุกสายของการเชื่อมโยงติดต่อในความร่วมมือกับบรรดาประเทศในอาเซียนบนกลุ่มแม่น้ำโขงแห่งนี้ ไหลเลื่อนมารวมศูนย์อยู่ที่ประเทศไทยเป็นสำคัญที่จะส่งผ่านการติดต่อเชื่อมโยงไปสู่รัฐสมาชิกอื่นๆในอาเซียนด้วยกัน โครงการและกิจกรรมโครงการพัฒนาเหล่านี้ เป็นโครงการอันมีจุดมุ่งหมายปฎิรูปเศรษฐกิจและเปิดกว้างแนวทางทางของการพัฒนาให้เป็นนโยบายเสรียิ่งขึ้นเป็นความพยายามสร้างการพัฒนาบนฐานรากแห่งความเสมอภาคต่อกัน แม้จะเห็นลักษณะของความเชื่อมโยงและบูรณาการความร่วมมือที่ดูจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่การติดต่อเชื่อมโยงในอาเซียนยังมองเห็นได้ในหลายรูปแบบ คือเป็นความเชื่อมโยงในแง่คุณค่าปทัสถาน เชื่อมโยงในกรอบงานร่วมมือของอาเซียน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงด้านการสื่อสาร การผสมผสานทางวัฒนธรรม การติดต่อเชื่อมโยงของประชาชน ที่มองได้ว่าเป็นลักษณะการหลุดของประชาชน โดยเฉพาะลักษณะความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในบริเวณกลุ่มแม่น้ำโขงที่เน้นหนักไปทางด้านกายภาพของโครงสร้างพื้นฐาน เป็นฐานหลักหนึ่งของความเชื่อมโยงติดต่อดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นได้เข้มแข็งและแนบแน่นยิ่งขึ้น

สร้างความเชื่อมโยง (Connectivity) ระหว่างกันให้มากขึ้นผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่ยั่งยืนและยกระดับโครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่งให้เป็นแนวพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic corridors) แม้ว่าประเทศในอนุภูมิภาคตระหนักถึงการขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนมาทางใต้และความเสี่ยงที่จีนจะผูกขาดทางเศรษฐกิจในบางสาขา เช่น โครงสร้างพื้นฐาน พลังงาน โลจิสติกส์ และการกระจายสินค้า ขณะเดียวกันก็มองเห็นโอกาสสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว และคาดหวังให้สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคด้วยเช่นกัน เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิรูปกิจการไฟฟ้า (Power sector reform) การเปิดตลาดเสรีด้านพลังงานไฟฟ้า (Liberalization power market formation) โครงการแปลงก๊าซเป็นพลังงานไฟฟ้า (Gas-to-power project) การเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน (Energy efficiency) การบูรณาการการใช้พลังงานทดแทน (Integration of renewable energy) การปรับโครงสร้างองค์กรกำกับดูแลให้ทันสมัย (Modernization of regulatory bodies)

เสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competitiveness) ข้อตกลงดังกล่าวนี้ ช่วยสร้างเสริมสมรรถนะของแต่ละประเทศในการดำเนินกิจการด้านการค้าร่วมกันระหว่าง ประเทศบนบริเวณกลุ่มแม่น้ำโขง ช่วยให้มีบูรณาการในระดับภูมิภาคให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น และช่วยให้โครงการพัฒนาอนุภูมิภาคมหานทีแม่น้ำโขงยกระดับการพัฒนาประเทศบนภาคพื้นเหล่านี้ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทย

แล้ว การเชื่อมโยงด้านการขนส่งสินค้าเหล่านี้ ช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้กับการค้าและเศรษฐกิจของไทยได้อย่างเป็นผลดียิ่งขึ้น แผนพัฒนาการขนส่งสินค้าของประเทศไทยนี้เอง ขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงด้านการค้าและเป็นศูนย์กลางขนส่งสินค้าในอาณานิคมกลุ่มแม่น้ำโขงที่เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆที่เป็นสมาชิกอาเซียนด้วยกันบนภาคพื้นดิน กับประเทศจีนด้านตะวันตกเฉียงใต้ อย่างมีอนาคตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป โดยผ่านการอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายผู้คนและสินค้าข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมบูรณาการของตลาด กระบวนการผลิต และห่วงโซ่มูลค่าการลงทุนในสาขาพลังงานมีความสำคัญสำหรับประเทศต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้มีความต้องการใช้พลังงานเพิ่มขึ้น จีนได้เข้าไปลงทุนด้านพลังงานใน สปป. ลาว กัมพูชา และเมียนมา มาเป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปี เนื่องจากมีเงื่อนไขการลงทุนที่ยืดหยุ่น ประกอบกับ สปป. ลาว และกัมพูชาต่างมีความเปราะบางทางเศรษฐกิจ จึงมีข้อจำกัดในทางเลือกการรับการลงทุน ขณะที่สหรัฐอเมริกามีบทบาทในการเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ประเทศในอนุภูมิภาค ในขณะที่ไทยมีนโยบายเป็นศูนย์กลางด้านพลังงานของอาเซียนภายใต้แผนพัฒนาด้านพลังงานของประเทศ (Thailand Power Development Plan: PDP) พ.ศ. 2561-2580 ศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่าย/การซื้อขายไฟฟ้าในภูมิภาค (Grid Connectivity Hub หรือ Regional Energy Trading Hub โดยเป็นทั้งผู้รับซื้อและผู้ขายไฟฟ้าต่อให้แก่ประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง จึงควรติดตามและประเมินสถานการณ์การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในด้านพลังงานในอนุภูมิภาคอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายด้านพลังงานของประเทศและความร่วมมือด้านพลังงานในอนุภูมิภาค โดยแผนการดำเนินโครงการใน ค.ศ. 2019-2020 ประกอบด้วย 11 โครงการใน 4 ประเทศ ได้แก่ ไทยจำนวน 5 โครงการ เช่น การพัฒนาสายส่งข้ามพรมแดน การจำหน่ายไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน และการส่งเสริมการลงทุนโรงไฟฟ้าพลังงานก๊าซ เวียดนาม 3 โครงการ เช่น การเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการค้าส่งและปลีก พลังงานหมุนเวียนด้านแสงอาทิตย์ สปป. ลาว 2 โครงการ และเมียนมา 1 โครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสายส่งและคุณภาพการผลิต

สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community) ผ่านโครงการและแผนงานที่ตอบสนองต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าประเทศในอนุภูมิภาคมีท่าทีและนโยบายการมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในประเทศและผลประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการความร่วมมือ การที่สหรัฐอเมริกาและบางประเทศมหาอำนาจเชื่อมโยงประเด็นด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนกับการให้ความร่วมมือ ขณะที่จีนไม่ได้เชื่อมโยงประเด็นเหล่านี้กับความร่วมมือทำให้ประเทศในอนุภูมิภาคโน้มเอียงดำเนินการความร่วมมือได้อย่างสะดวกใจมากกว่า

จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของการสร้างความเชื่อมโยงติดต่อในรูปแบบต่างๆในอาเซียน และแน่นอนว่า โครงการต่างๆที่บูรณาการเข้ามาด้วยกัน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน เสริมฐานการพัฒนาอาณานิคมกลุ่มแม่น้ำโขงกับโครงการทั้งหลายนั้น ในยุค “ความเชื่อมโยงติดต่อ” (Connectively) ด้านการคมนาคมขนส่ง

(Transportation connectively) เป็นกลไกเชื่อมต่อห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาค (Cross border trade Mechanism) การเชื่อมโยงออนไลน์ (Virtual connectively) ความเชื่อมโยงด้านเงินลงทุน (Capital connectively) และอีกหลายความเชื่อมโยงอื่นๆ ทั้งหมดทั้งหมดนี้ไหลรวมมาอยู่ในจุดศูนย์กลางที่ประเทศไทย ที่จะส่งผ่านเข้าสู่ความร่วมมือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บุคลากรความสัมพันธ์ภาพในความเป็นอาเซียนให้เป็นที่มาวิสัยทัศน์ที่ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” ความร่วมมือรูปแบบต่างๆ ที่เสริมเข้ามาทั้งเงินและอินเดีย นั้น ประเทศไทยคือจักรกลสำคัญหนึ่งในวันที่จะสร้างเสริมอุดมการณ์แนวความคิดและความพยายามของอาเซียนโดยรวมในความร่วมมือของภูมิภาค บรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของความเป็นอาเซียนได้ดียิ่งขึ้นเข้มแข็งยิ่งขึ้น และรวมทั้งความร่วมมือกับภูมิภาคอื่นๆ ในระยะต่อจากนี้ไป

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2558). *อาเซียน: ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (แปลพิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2559). *อาเซียน-จีนทั้งป็นเกลียวทั้งเกี่ยวก้อย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ธนิษฐา สุกกล้า. (2564). *การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กรณีศึกษาภูมิทัศน์ด้านพลังงานในอนุภูมิภาคสุมาตรา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2558). *คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- ศูนย์อาเซียนศึกษา. (2556). *แผนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของกรุงเทพมหานคร ในปี 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร.
- ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจธนาคารไทยพาณิชย์. (2556). *Insight: ปรับปรุงมุมมองสองธุรกิจในยุคConnectivity*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักนโยบายการขนส่งและจราจร. (2555). *รายงานภาพรวมการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงรวมการคมนาคมขนส่งของไทยและความเชื่อมโยงในอาเซียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2555). *บูรพาภิวัฒน์: ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.
- Government of India, New Delhi. (1993). *Annual Report 1992-1993*. Ministry External Affairs.
- Eyler, B., & Weatherby, C. (2020). *Mekong Mainstream Dams*. Retrieved from <https://www.stimson.org/2020/mekong-mainstream-dams/>
- Mohan, C.R. (2006). *India's New Foreign Policy Strategy*. In Seminar in Beijing by China Reform Forum and the Carnegie Endowment for International Peace, Beijing, May 26, 2006. (pp.1-9).

- Lipi, G. (2009). *Connectivity and Beyond, Indo-Thai Relations Through Ages*. The Saraswathi Printing Works: Kolkata, India.
- Mekong River Commission. (2005). *Overview of the teleology of the Mekong basin*. MRC Vientiane Laos. Retrieved from <https://lccn.loc.gov/2007442350>
- Greater Mekong Subregion. (2020). *12th Mekong-Japan Summit Highlights How Cooperation Enhances Connectivity in the Subregion*. Retrieved from <https://greatermekong.org/12th-mekong-japan-summit-highlights-how-cooperation-enhances-connectivity-subregion>
- U.S. Energy Information Administration. (2023). *South Korea*. Retrieved from <https://www.eia.gov/international/analysis/country/KOR>
- U.S. Embassy & Consulate in Thailand. (2021). *Towards a Resilient and Connected Mekong*. Retrieved from <https://th.usembassy.gov/th/towards-a-resilient-and-connected-mekong-th/>